

HETKEOLUKORRA KIRJELDAMINE LAPSENDAMISEST EESTIST

AJAVAHEMIKUS 1.02-31.06.2007

**KOOSTASID: MAIE SALUM, SIGRID PETOFFER, SIRJE REINSOO, SIGNE
KAPLAN, HELI SUVI, LEA MÖLL, ANDRUS REINSOO, HANNES
TAMJÄRV JA SVEN JÜRGENSON**

TALLINN 2007

EESSÖNA

Mõte koostada hetkeolukorra kirjeldus lapsendamisega seonduva kohta Eestis sai alguse lapsendaja perede poolt. Omal initsiatiivil kogunenud 9- liikmeline algatusrühm, kuhu kuuluvad sotsiaalministeeriumi hoolekandeosakonna, omavalitsuste, eraettevõtjate, lapsendaja pere ja koolitajate esindajad, soovib vajaduse ilmnemisel ja peale põhjalikku kaardistamist luua üleriigilise organisatsiooni/keskuse, mis tegeleb lapsendajate leidmise, koolitamise ja nõustamisega. Töörühm on valmis olema organisatsiooni/keskuse initsiaatoriks. Hüpoteesiks on, et Eestis on vaja luua lapsendajate leidmiseks, koolitamiseks ja nõustamiseks organisatsioon/keskus, mille ülesandeks on toetada kõiki lapsendajaid: nii neid, kellel laps juba peres kasvamas, kui ka neid, kellel tekkinud esialgne soov lapsendamiseks.

Ajavahemikul veebruar-juuni 2007 otsustas algatusrühm välja selgitada võtmeisikute seisukohad, teha ülevaate kehtivatest seadustest ja olemasolevast kirjandusest, tuua välja viimase 5-e aasta statistika ja osapoolte kohustused ning anda ülevaate olemasolevate probleemide kohta. Kaheksakümne inimese küsitlemisel selguvad peamised probleemid, ettepanekud olukorra parandamiseks ning ka lapsendamise põhitõed.

Algatusrühma liikmete seas on inimesi, kes oma igapäeva töös puutuvad kokku lapsendamise teemaga ja neid, kellel sellekohane kogemus puudub. Kuid kõigil on ühine huvi ja tahe aidata vanemliku hoolitsuseta lapsi. Moto on: "Igal lapsel on õigus elada peres". Täna elab asenduskodudes lapsi, kes võiksid elada peres. Asenduskodu peab olema lapse jaoks ajutine koht. Peale lapse (eriti väikelapse) eraldamist bioloogilisest perekonnast, on vaja kiiresti selgitada välja, kas lapsel on võimalik koju tagasi pöörduda või tuleb talle leida sobiv uus perekond. Õhus on küsimus miks elab lastekodudes nii palju lapsi, kui on olemas perekondi, kes on valmis kasvatama võõrast last?

Mis on lapsendamise saladus ja milline on karistus selle toimingu rikkumise puhul, vajab kindlasti lahti kirjutamist. Kui üles tähendada kõik inimesed, kes puutuvad kokku lapsendaja pere ja lapsendatava lapsega, siis on raske rääkida saladusest, kui sellisest. Need inimesed on: omavalitsuse ja maavalitsuse ametnikud, koolitusgrupi liikmed ja koolitajad, asenduskodu töötajad ja lapsed, lapsendaja tööandjad ja töökaaslased, kohtunik ja tema sekretär, pensioni- ja perekonnaseisuaameti töötajad jne. Lisaks veel naabrid, tuttavad ja sugulased. Siit ka järgmine oluline küsimus, kas lapsendaja pere peab rääkima lapsele mingil hetkel lapsendamisest? Osapoolte kohustused on seadustes paika pandud, kus maavalitsuste roll on lapsendamise protsessis kõige selgem. Samas näivad ametnike nõudmised peredele erinevad. Kõigile neile ja veel paljudele teistele küsimustele tahab algatusrühm leida vastused läbi hetkeolukorra väljaselgitamise. Intervjuu eesmärk on saada ülevaate lapsendamisega seotud probleemidest ja selgitada välja lapsendamisega tegeleva organisatsiooni/keskuse loomise vajadus.

KOKKUVÖTE INTERVJUUDE KOHTA

Intervjuu eesmärk:

- saada ülevaade lapsendamisega seotud probleemidest;
- välja selgitada lapsendamisega tegeleva organisatsiooni/keskuse loomise vajadus Eestis.

Intervjueeriti 50 inimest, kelle seas olid maavalitsuste, omavalitsuste, ühiskondlike organisatsioonide, kohtute, avaliku elu tegelaste, lapsendajate, lastekodude esindajad ja muu valdkonna töötajad, kes vahetevahel puutuvad kokku lapsendamise temaatikaga.

1. Milline on Teie tööalane kokkupuude lapsendamise küsimustega:

➤ Olen sotsiaalvaldkonna juht MV-es	2
➤ Olen lastekaitsespetsialist MV-es	10
➤ Olen sotsiaalvaldkonna juht KOV-is	1
➤ Olen lastekaitsespetsialist KOV-s	9
➤ Olen ühiskondliku organisatsiooni esindaja	8
➤ Olen muu valdkonna esindaja, kes vahetevahel puutub kokku lapsendamise temaatikaga	11
➤ Olen lapsendaja	7
➤ Olen lapsendada soovija	2

2. Kas Te omate lastega peredega töötamise vahetut kogemust? Kui "jah", siis mitu aastat?

78% intervjueeritavatest omas vastavat kogemust, 12% sellekohane kogemus puudus. Keskmine töökogemus oli 14.a. (lühim aeg 2 a., pikim aeg 41 a.). 36% oli töötanud 2-10a., 46% oli töötanud 11-20 a. ja 8% oli töötanud 21-41 a.

3. Kas olete tööalaselt kokku puutunud lapsendamise temaatikaga? Kui "jah", siis palun kirjeldage lühidalt, mis osas.

82% vastanutel oli tööalane kogemus, 18% tööalane kogemus puudus.

4. Kas lapsendajate andmed peaksid olema riiklikus registris?

82% oli seisukohal, et lapsendajate andmed peaksid olema riiklikus registris, 18% oli selle vastu.

- Vajalik, kuna kiirendab lapsendamise protsessi;
- olemasolu korral on hea võrrelda lapsendajate ja laste sobivust;
- vajalik, kuna lastele leitakse kiiremini sobivad vanemad;
- kindlasti, kuid peab olema lapsendaja kirjalik nõusolek;
- tagatud peab olema juurdepääsu piirang;
- võib-olla, kuid midagi erilist ei muuda;
- kui, siis kindlasti lisada pere andmetele ka ametniku andmed;

- oluline, et laps ei satuks probleemsesse perre;
- kui, siis võiks olla see perele vabatahtlik;
- lastekaitseküsimused on üleriiklikud ja seega tuleb tagada kõigile võrdsed võimalused, olenemata asukohast;
- vahelülisid e. maavalitsusi pole vaja, asenduskodu suudab ise perega tegeleda;
- väiksemas kohas võib inimene jäädagi ootama ja lõpuks loobub: info ei liigu sinna ja sealt ära;
- ei anna midagi juurde, koostöö maavalitsuste vahel on hea.

5. Kas Teie arvates on riiklikel institutsioonidel olemas vajalik/piisav ülevaade peredest, kes on valmis last lapsendama? Palun kommenteerige oma seisukohta.

78% vastanutest arvas, et riiklikel institutsioonidel ülevaade puudub. 16 % oli seisukohal, et vajalik ülevaade on olemas, 6% ei osanud seda küsimust kommenteerida.

- Hea ülevaade on nende kohta, kes on läbinud koolituse;
- pere, kes on enda jaoks teinud otsuse, teab ise kuhu pöörduda;
- ülevaadet pole, kuna asenduskodudes on lapsi palju ja puudub vahelüli, kes viiks kokku pere ja lapse;
- maavalitsusepoolne huvi on vähene ja midagi ei toimu, kui pere ise pole aktiivne: maavalitsuse ametnik perele last ei otsi;
- lapsendamisega peab tegelema erapooletu organisatsioon, mitte riiklik institutsioon;
- paljud pered käivad ise lastekodudes lapsi otsimas, kuna vajalik informatsioon puudub;
- pered pelgavad ametnikke: eriti väiksemates kohtades, kus puudub anonüümsus;
- omavalitsustel puudub ülevaade ja informatsioon perede kohta;
- palju on isikust, kes selle töö eest vastutab;
- ametnikud on "tuimad" ja nendepoolne huvi puudub;
- ülevaade puudub, kuna registrit ei ole;
- piirkondlikult on erinevused suured: nt. Tallinnas ja Tartus on range kord;
- peredel puudub ettekujutus, mida tähendab lapsendamise järjekord maavalitsuses;
- informatsiooni ei ole piisavalt üheski valdkonnas, nii ka selles.

6. Kas Teie arvates on selliseid peresid piisavalt, vähem või rohkem kui vajadus? Palun kommenteerige oma seisukohta.

62% leidis, et peresid on piisavalt. 30% arvas, et peresid on vähe. 8% oli kindel, et peresid on pigem palju.

- Peresid on, aga peredele sobivaid lapsi (kuni 3 a.) pole piisavalt;
- perede ootused lapsele on kõrged: tahetakse alla ühe aastast tervet last;

- laps võetakse perre mitte lapse huvidest lähtuvalt, vaid pere vajadustest lähtuvalt;
- teemast teatakse vähe, pered jäävad ootama ja ei võta õigel ajal lapsendamist ette;
- eesti inimene on orienteeritud asjadele, mitte teistele inimestele;
- peresid on vähe, kuna asenduskodudes on lapsi palju;
- peresid on järjekorras palju või nad on olude sunnil kasupered, kuna lastekodudes elavad lapsed pole "vabad";
- viimasel ajal saab peresid isegi valida;
- valmisolek perede poolt oleks suurem, kui infot teema kohta oleks rohkem;
- suuremaid lapsi pole pered valmis võtma;
- vastutus on suur ja pered pole valmis;
- järjekorras olevate perede seas on palju passiivseid ootajaid, kes ei suuda otsust langetada ja mingi aja pärast loobuvad;
- lapsest loobumised on tänu emapalgale vähenenud;
- peresid on vähe ja vanemliku hoolitsuseta lapsi on palju, kuna riik ei toeta.

7. Kas peredel on piisavalt informatsiooni lapsendaja rolliga kaasnevate õiguste, kohustuste, soodustuste jms kohta? Palun kommenteerige.

79% vastanutest oli seisukohal, et vajalik informatsioon puudub ja perede ettevalmistus on ebapiisav. 11% leidis, et pered omavad piisavalt informatsiooni

- PRIDE koolituse läbinud perede ettevalmistus on märgatavalt parem;
- pere ei peagi alguses informatsiooni omama, nõustamine on ametniku töö;
- spetsiaalne kodulehekülg aitab palju;
- maavalitsustes töötavad pädevad ametnikud;
- iga lapse kasvatamine peab olema vastutusrikas, olenemata millise nimetuse me perele anname (s.h. bioloogilise lapse);
- väiksema rahvaarvuga maavalitsuses on pere ettevalmistus ja lapsendamise otsus põhjalikum;
- lapse kasvades tekivad probleemid, millega kaasnevad raskused: pered ei ole selleks valmis;
- kõik tuleb läbi kogemuste, ei tohi eeldada, et kõik on kohe selge;
- perel pole mingit ettekujutust, kui kaua see protsess kestab;
- isegi lastekaitsetöötajad ei oma informatsiooni;
- pered on esialgu meedia ja "vanade müütide" mõju all;
- pered ei teadvusta endale piisavalt, milline on lapse taust ja juured;
- pere ei oska ise kõike küsida, vajalik informatsioon peab olema kättesaadav;
- esialgu on pere enesekindel, esimeste tagasilöökide korral ehmub ära;
- kahjuks tuuakse peredest lapsi tagasi asenduskodusse;

- seadusandlust vähe ja olemasolev on lünklik;
- tahetakse last kujundada enda järgi, ei arvestata lapse individuaalsust;
- info ei jõua peredeni, mida koolitus endast kujutab;
- sõltub pere haritusest;
- pere kokkupuude teemaga juhuslik.

8. Kuidas hindate peredele antavaid rahalisi toetusi:

➤ Toetus bioloogilistele peredele:

52% pidas toetusi piisavaks, 48% pidas toetust ebapiisavaks.

- * Võiks olla seotud vanemate vastutusega, kui ei tule toime (nt. koolikohustuse mittetäitmine), siis vähendatakse rahalist toetust ja suurendatakse teenuste osa;
- * kõige raskem on üksikvanematel, isadelt on elatist raske saada;
- * positiivne on maksuvabastus laste pealt;
- * raha pole primaarne, rohkem peaks pakkuma erinevaid teenuseid;
- * võrdne kopikate jaotamine ei aita peret- selliste summade laialijagamine on mõttetu;
- * toetused on piisavad ja riik ei pea kõike kinni maksma- lapse kasvatamine on lapsevanema asi;
- * kui lapsi peres rohkem, siis on toetus igati hea;
- * olukord on muutunud oluliselt paremaks;
- * parem maksta neile kellel on seda väga vaja: vaesematele peredele on toetus väike, rikkamatele peredele ei anna see midagi;
- * liiga palju soodustusi tekitab olukorra, kus neid juurde hakatakse nõudma;
- * laps ei tohi olla teenimisvahend;
- * pere toetamine peab olema raha ja teenuste kombineeritud kogum;
- * väikese sissetuleku puhul on toetus väga väike;
- * tulumaksusoodustus on hea, kuna toetab tööl käivat peret.

➤ Toetus hooldusperedele, eestkosteperedele:

70% pidas toetust ebapiisavaks, 30 % pidas toetust piisavaks

- * Tulumaksusoodustus ka nendele peredele;
- * rohkem muid soodustusi: abi lasteaiakoha saamisel (tavapere paneb lapse lasteaia järjekorda juba lapse ootamise ajal, lapsendaja pere lapsevanemaks saamine on ajaliselt prognoosimatu);
- * hooldusperede toetamise süsteem on vähendanud lapsendavate perede arvu;
- * tavaliselt on hooldusel suuremad lapsed ja siis on ka suuremad kulud- toetus võiks olla võrdne keskmise palgaga;
- * suuremad toetused soodustavad ka suuremate ja erivajadustega laste perekonda võtmist ning pikaajalisema hoolduse lapsele;
- * professionaalse pere (ema võiks olla kodune) korral võiks olla toetused suuremad;

- * suurema toetuse korral tekib oht, et lapsi võetakse kasusaamise eesmärgil;
- * võrreldes lastekodu pearahaga, on toetus põhjendamatult väike, kuigi hooldus- ja eestkostepered osutavad sama teenust riigile;
- * peab olema võrdne lastekodu pearahaga, kuna eelistada tuleb hooldamist perekonnas;
- * pere ei peaks võõra lapse kasvatamise eest peale maksma: see on töö nagu iga teinegi;
- * toetuse suurus võiks olla 30% lastekodu pearahast;
- * riigi strateegia on tasakaalust väljas: ehitatakse uusi asenduskodusid, kuigi prioriteet on peres hooldamine;
- * peaks olema seotud lapse kulumudeliga, mis on juba teadlaste poolt välja töötatud;
- * väärtused on paigast ära: riik eelistab lapsele peres hooldust, kuid ei taha rahaliselt toetada;
- * raha ei tohi eraldi vaadata, vaid koos kogu võrgustikuga lapse ümber;
- * peresid oleks rohkem, kui toetus oleks suurem;
- * kui tahame laste arvu lastekodudes vähendada, siis peab raha käima koos lapsega- nii peres, kui ka asutuses;
- * toetus peab olema suurem, kuna nad teevad rasket tööd ja siis saaksid nad täielikult lapsele pühenduda;
- * lapse mitmekülgsuseks arendamiseks sellest ei piisa.

➤ **Toetus adoptiivperdeele:**

72% pidas toetust piisavaks, 28% pidas toetust ebapiisavaks.

- * Lapsendatud laps võrdub bioloogilise lapsega;
- * rahaga ei motiveeri peret, kuid ühekordne toetus peab olema suurem;
- * pere on ise teinud teadliku valiku, samas on tal võimalus olla ka kasupere;
- * pered on majanduslikult kindlustatud, pigem oleks vajalik suurem riigipoolne tunnustus;
- * toetus on vajalik üleminekuperioodil- nii rahaline, kui ka nõustamine;
- * pere ise tahab olla märkamatu ja teistega võrdne;
- * ettenähtud puhkust võiks pere ise kasutada vabalt valitud ajal;
- * lapsendamist adoptiivperedele võiks võrdsustada lapse sünniga (olenemata lapse vanusest) ja neile võiks maksta emapalka, et toimuks kohanemine;
- * peresid võiks toetada vastavalt vajadusele;
- * lapsendamine ei erine peres hooldamisest: mõlema puhul on see töö;
- * lastel ei tohi vahet teha- võrdsuse printsiip.

9. Kas lapsendajatele piisaks teenustest, mis Eestis on kättesaadavad igale lastega perele?

40% pidas olemasolevaid teenuseid piisavaks, 60% pidas olemasolevaid teenuseid ebapiisavaks.

- Teenused ei ole piisavalt kättesaadavad kõigile lastega peredele (nt. erialaarstid, logopeed, psühhiaater jne.);
- rohkem on vaja spetsialiseeritud nõustamisteenuseid;
- ei piisa, vajalik on supervisiooni võimalus;
- bioloogilisel perel toimub lapsesaamise protsess tasapisi ja normaalses keskkonnas;
- lapsendamisega tekib peres täiesti uus olukord;
- pere on "äkki" pandud lapsevanema rolli;
- lapsendamisele minevad lapsed on enamuse erivajadusega;
- juba side katkemine bioloogilise perega on lapsele trauma;
- lapsendamine on ajaliselt prognoosimatu ja seetõttu võivad tekkida probleemid, mis ei sõltu perest (nt. perearsti nimekirja saamine, lasteaiakoht);
- lapsendatud lapse kasvatamisel tekkivad probleemid on tõsised;
- teenuste kättesaadavus on raskendatud eriti maapiirkonnas;
- riigis peab kehtima võrdse kohtlemise printsiip;
- lapsendavad pered peavad saama vähemalt aasta jooksul peale lapsendamist riigi poolt nõustamist.

10. Millised mitterahalise toetamise võimalused on lapsendavatele peredele kättesaadavad? Palun nimetage.

Eraldi mitterahalisi toetamise võimalusi lapsendavatel peredel pole. Intervjueeritavad loetlesid kõiki omavalitsuste poolt pakutavaid teenuseid ja toetusi. Osade teenuste puhul on peredel ka osalustasu.

Sotsiaalnõustamine, transport, pereabiline, huviharidus (sport, muusika, käsitöö), tugiisik, psühholoog, logopeed, psühhiaater, päevahoid, koolitused (s.h. PRIDE koolitus), lasteaed, kool (s.h. eelkool), beebikool, parandusõpe, koolilõuna, töövihikud, noortekeskus, ühisüritused, lastelaagrid, külaseltsid, raamatukogud, lapsehoid, päevahoid, teater, kino jne.

11. Millised spetsiifilised teenused peaksid soovi korral olema lapsendaja perele kättesaadavad?

➤ **Enne lapsendamist:**

- * Lapsevanemaks olemise koolitus;
- * nõustamine: individuaalne ja grupitöö, psühholoogiline ja juriidiline;
- * supervisioon- jõu tekitamine;
- * alates 3. eluaastast elab laps esialgu pere juures 6 kuud hoolduslepiguga ja peale sobivuse väljaselgitamist toimub lapsendamine;
- * rohkem "lapsevanema naiivsust": peresid tuleb julgustada;
- * lastekodus elavate lastega tegelemise kohustus (nt. 2-3 korda);
- * selgitada välja pere enda traumaatilised kogemused ja arusaamad laste kasvatamisest;
- * viia perega läbi põhjalik arutelu laste arengu erinevatest etappidest;
- * kohtusse esitatavad dokumendid peavad olema tasuta;

- * PRIDE koolituse tagasiside peab olema koolitajate poolt põhjalikum (täna on tunnistusel vaid märke SOBIB!);
- * 7- päevane koolituslaager (annab perest hea ülevaate);
- * põhjalik pereuuring: lapsendamise motiiv, ettevõtjal ettevõtte analüüs, maksuameti tõend jne.;
- * selge ja põhjalik ülevaade ohtudest ning võimalustest;
- * Eesti spetsialistide poolt välja töötatud koolitusprogramm- PRIDE liiga ameerikalik;
- * perekool;
- * lapsendatava lapse kohta põhjalik ülevaade, et pere saaks otsustada, kas ta tuleb toime;
- * lihtsad ja inimlikud nõuanded;
- * nõustamine teemal, et lapsed pole “kompvekid” ega ka “plasteliin”;
- * individuaalne nõustamine sammu tegemiseks- otsus on pöördumatu;
- * koolitus teemal erivajadusega lapse kasvatamine.

➤ **Peale lapsendamist:**

- * Nõustamine (k.a. telefoninõustamine);
- * supervisioon;
- * pereteraapia;
- * igal perel peab olema tugiisik/kontaktisik;
- * pere ise otsustab, kas ta vajab abi.

12. Millised spetsiifilised teenused peaksid soovi korral olema lapsendatud lapsele kättesaadavad?

➤ **Enne lapsendamist:**

- * Tutvumisperiod (pere tavad ja kombed, elementaarsed hügieeninõuded jne.) uue perega: mida vanem laps seda pikem periood;
- * meditsiiniline uuring;
- * intellektuaalne uuring;
- * õed ja vennad peavad kasvama koos;
- * rehabilitatsioon;
- * otsustamisprotsessis osalemine;
- * tugiisiku/usaldusisiku olemasolu;
- * nõustamine- peremudel, õigused ja kohustused;
- * vajadusel kontakt lastekoduga, et küsida kasvatajalt nõu lapse kohta;
- * vajalik asenduskodu kasvatajate koolitus, kuidas last ette valmistada;
- * uue olukorra selgitamine- mida tähendab kodu ja perekond ja et sellega kaasnevad ka kohustused;
- * selgitada lapsele eakohasel viisil kõike temaga toimuvat, arvestades sealjuures, et kõikidel lastel on omad hirmud, kahtlused ja uskumused.

➤ **Peale lapsendamist:**

- * Järeelvalve perele;
- * nõustamine (nt. aasta jooksul üks kord kuus);

- * pereteraapia;
- * võrdne bioloogilise lapsega – kõik lapsed on võrdsed;
- * psühhoteeraapia;
- * grupitöö koos teiste lapsendatud lastega;
- * tugiisiku/usaldusisiku olemasolu- võimalus ja teadmine tema olemasolu kohta.

13. Millistest infoallikatest on võimalik saada informatsiooni lapsendamise kohta?

- Internet;
- sotsiaalministeerium;
- rahvastikuministri büroo;
- sotsiaalkindlustusamet;
- perearst;
- maavalitsus;
- omavalitsuse;
- ajakirjandus- ajakiri, ajaleht, teler;
- infovoldik;
- asenduskodu;
- teine lapsendaja pere;
- seadused;
- võrgustiku liikmed- õpetaja, arst, politsei, kasvataja, psühholoog jne.;
- “naabrinaine”, tuttav, kolleeg;
- lastekaitsetöötaja käsiraamat;
- perekonnaseisusamet.

14. Kas Teie arvates vajaks lapsendamise temaatika laiemat tutvustamist? Kui “jah” siis millised on Teie soovitusel.

80% vastanutest pidas temaatika tutvustamist vajalikuks, 20% arvates pole vaja seda teha

- Olukorda parandab järjepidev teema käsitlemine kvaliteetajakirjanduses;
- mitte kiita lapsendamist, vaid pöörata rohkem tähelepanu bioloogilise pere nõustamisele, et laps kasvaks bioloogilises peres;
- liiga delikaatne teema laiemaks käsitlemiseks- kõik, kes jõuavad mõtteni, jõuavad ka infoni;
- mitte ergutada inimesi, kuna kõik ei sobi lapsendajaks;
- lapsendamine pole uus “sähvatus”- kes tahab jõuab selleni ise;
- intelligentne inimene saab vajaliku informatsiooni ise kätte;
- vajalik, et lapsendajad räägiks rohkem oma kogemustest- nii positiivsetest, kui ka negatiivsetest;
- teha vastavateemalisi foorumeid;
- teemat peaksid kajastama täiskasvanud lapsendatud lapsed või adoptiivpered- see oleks kõige usutavam;
- süsteem töötab hästi ja informatsiooni on piisavalt;
- olemasolevaid peresid tuleb tunnustada ja uusi tuleb julgustada;

- loomade teemat käsitletakse rohkem ja paremini, kui lastega seonduvat;
- vajalik tuua välja statistikat ja üldist tutvustamist;
- peresid on ja nad on vaja üles leida;
- hoolimise ja hea tegemise teema peab olema kogu aeg aktuaalne;
- iga inimest tuleb väärtustada, kuna eestlasi on vähe;
- peresid on vähe, lastekodudes on lapsi palju;
- vajalik on rõhuasetus panna vastutusele- otsus tehakse kogu eluks ja protsess on pöördumatu;
- vajalik on sellest rääkida, kuid ei tohi teistest olulistest asjadest seda teemat esile tõsta;
- tuleb rohkem õpetada kõiki inimesi, kuidas toime tulla kaotustega ja muude traumadega.

15. Kuidas hindate viimase 10 aasta jooksul toimunud arenguid lapsendamises?

➤ Positiivsena võib nimetada:

- * Inimeste suhtumine on muutunud positiivsemaks ja avatumaks;
- * koolituste korraldamine;
- * peresid on rohkem;
- * on peresid, kes oma bioloogilise lapse kõrvale võtavad võõra lapse;
- * võrgustik töötab ja lapsendamise tegeleb üks institutsioon-
maavalitsus;
- * perede taustauuring on põhjalikum;
- * laste kohta on rohkem informatsiooni- meditsiin on arenenud;
- * nõudmised on kirjeldatud perele;
- * peresid kontrollitakse rohkem;
- * lapsendamise teemast räägitakse rohkem;
- * asenduskodud on muutunud lapsesõbralikumaks ja avatumaks;
- * kohus töötab kiiresti;
- * perede materiaalne olukord on parem;
- * lapsendamisel eelistatakse abielus olekut;
- * muutusi pole toimunud, uus kord on veelgi lakoonilisem;
- * ametnikud on haritumad;
- * lapse sünniaega ei või enam muuta;
- * määrus lapsendamise kohta jõustub otsuse tegemise hetkel.

➤ Täiustada oleks vaja järgmisi katteta või vähesel määral kaetud valdkondi:

- * Pole õiguslikku alust laste perekonda andmiseks, lapsed pole vabad ja peavad veetma olulised aastad oma elust institutsioonis;
- * laps võiks saada kodakonduses automaatselt oma uute vanemate järgi;
- * vastavasisulist kirjandust peab olema rohkem, võib tõlkida;
- * järelnõustamine perele probleemide korral;
- * Eestist ei tohi lapsi lapsendada välismaale- lapse jaoks on see suur trauma;

- * kohtuprotsess, lapse eraldamisel perekonnast peab olema kiirem- lapse jaoks on iga päev oluline;
- * vanemliku hoolitsuseta laste abistamine võiks olla komplekssem;
- * perede ettevalmistus ja uuring peab olema põhjalikum- PRIDE koolitus kõikidele lapsendavatele peredele;
- * rohkem tähelepanu pöörata vene peredele- vähe koolitusi;
- * lapsendamise saladuse säilitamine- teavitada sellest kõiki protsessis osalejaid;
- * esmalt tutvustada last ja peret üksteisele video vahendusel;
- * vaadata üle soovituslik juhend (aastast 1995), täiustada ja seadustada;
- * vaadata üle perede sobivuse väljaselgitamise protseduur;
- * luua organisatsioon, kelle poole saab pere vajadusel pöörduda;
- * üleminekuperiood lapse uude perekonda minekuks peab olema lahti kirjutatud kõikide osapoolte jaoks (lapse perekonda minek peab olema meeskonnatöö- kõiki osapooli peab koolitama), protsess peab olema põhjalik aga samas loomulik lapse jaoks;
- * informatsiooni kättesaadavus peab olema parem- infovoldikud, kajastamine kvaliteetajakrjanduses, kodulehekülgl;
- * perede ettevalmistamine ja koolitamine peab toimuma vastavalt pere haridusele- vaadata igat peret eraldi;
- * riigil puudub selge seisukoht- kas pere või asenduskodu?;
- * rohkem tähelepanu pöörata lastest loobumistele- analüüs selle kohta;
- * lapsendamisprotseduurid võiksid olla tasuta;
- * kohtusüsteem võiks olla kiirem ja paindlikum;
- * lapsendamine võiks kuuluda normaalse elu juurde- üks osa riigi hoolitsusest;
- * lapsendamise protsess võiks olla süsteemsem;
- * seadusandlus peab olema täpsem ja rangem;
- * vaadata üle omavalitsuse roll;
- * segadused on lapse leidmise protseduuris;
- * rohkem inimlikkust ja vähem bürokraatiat!;
- * kodukülastusakti standard on aegunud, vaja teha uus;
- * koostada lapsendaja meespea/käsiraamat;
- * kohtunike koolitamine;
- * koolitusi organiseerib maavalitsus ise, mitte TAI;
- * hooldusleping on kolmepoolne: lapse eestkostja, pere ja pere elukohajärgne omavalitsus;
- * ühtlustada nõue, et bioloogilise ema loobumine lapsest peab olema notariaalselt kinnitatud.

16. Kas lapsendaja peab lapsele rääkima lapsendamisest? Kui jah, siis millal? Kui ei, siis miks?

94% vastanutest oli seisukohal, et lapsendaja peab rääkima lapsele lapsendamisest, 4% ei pidanud seda vajalikuks ja 2% ei osanud sellele küsimusele vastata.

- Rääkida siis, kui laps tunneb huvi pere asjade vastu- pere loomine, laste sünd, sugulased jne.;

- inimese alateadvus tunnetab, et midagi on teisiti (nt. võrdleb ennast ema ja isaga ega leia sarnasusi välimuses, iseloomus);
- eesti on väike ja varem või hiljem tuleb see mingeid kanaleid pidi välja;
- teadmine oma päritolu kohta annab inimesele enesekindlust;
- rääkimine on vajalik hilisema paanika ärahoidmiseks;
- teistelt tõe kuulmine on kogemustele põhinedes katastroof;
- vajalik rääkida enne kooli- mida varem seda parem;
- rääkida tuleb oskuslikult ja õigel ajal- pere peab seda ise targalt tunnetama;
- küsitav, kui lapsendamine toimus imikueas;
- kui laps on oma eluga rahul, siis pole vaja seda teemat käsitleda;
- ränk on elada kogu elu pingel all, et asi tuleb kusagilt välja- hirm lisab pinget kõikidesse suhetesse;
- normaalsete ja tervete suhete korral ei taha laps tagasi bioloogilise pere juurde;
- teadmine teeb liiga palju haiget ja ei vääri seda;
- ka ilustatult oma minevikust teadasaamine on parem, kui mitte midagi.

17. Kas lapsendaja peab säilitama lapsele teadmise bioloogilistest vanematest ja nende olemasolul õdedest ja vendadest?

84% oli seisukohal, et lapsele peab säilitama teadmise tema bioloogilistest vanematest. 14% ei pidanud seda vajalikuks ja 2% puudus isiklik seisukoht.

- Lapsel peab olema võimalus soovi korral nendega suhelda;
- lapse vastu peab olema aus- eetiline on olla aus;
- täiskasvanuna saab ta ise kogu informatsiooni, enne pole vaja;
- vaja on rääkida, kuid mitte halbu asju;
- rääkida lapsele nii palju, kui ta küsib- varjata ei tohi;
- laps ei ole "omand"- tal on tõe teadasaamiseks olemas kõik õigused;
- et vältida võimalikke juhuseid, kus õde ja vend teadmatusel abielluvad;
- lapsendajal puudub täpne informatsioon lapse sugulaste kohta ja seetõttu on informatsiooni andmine lapsele raskendatud;
- probleemsed õed-vennad võivad lapse elu ära rikkuda ja perele põhjendamatult survet avaldada;
- see on oluline, kui lapsel on enne lapsendamist olnud nendega kontakt, muidu pole vaja.

18. Kas lapsel on õigus teada lapsendamisest?

98% oli jaataval seisukohal, 2% ei pidanud seda vajalikuks.

- Mitte õigus, aga võimalus;
- kui huvi bioloogilise pere vastu on liiga suur, siis on uues peres midagi korrast ära;
- õigus võiks olla mingist vanusest- nt. 14 aastasel;

- pärilikkuse juures on oluline- võib juhtuda, et lapse erakordse haiguse puhul uuritakse valesid vanemaid;
- jah- alati tuleb arvestada lapse õiguseid.

19. Kas bioloogilistel vanematel on õigus säilitada anonüümsus?

86% vastanutest oli seisukohal, et on õigus. 14% arvas, et mitte.

- Lapsevanem peab oma tegude eest vastutama;
- ta on oma otsuse teinud teadlikult ja tal on võimalus alustada uut elu;
- kui on mõjuv põhjus, siis jah- nt. noorelt lapse sünnitamine;
- jah, kui soovib mingil mõjuval põhjusel selle peatüki oma elust kustutada- see tuleb seadusesse sisse kirjutada;
- jah, seda kiiremini on võimalik lapsele leida uus pere;
- erandkorras mitte, kui sellest sõltub lapse elu;
- see on iga inimese isiklik asi;
- ühel päeval otsib laps vanemad nagunii üles ja siis peavad nad lapsele tõtt rääkima;
- ei, kuna olulised on nõrgema õigused (lapse õigused);
- ei, kuna iga täiskasvanu vastutab oma tegude eest.

20. Kas lapsendada soovija peab saama lapsendamise eel koolitust?

98% pidas koolitust vajalikuks, 2% mitte.

- PRIDE koolituse läbinud pered on parema ettevalmistusega;
- pakkuda peredele ka teisi alternatiive (nt. Gordoni koolitust), mitte ainult PRIDE koolitust;
- oluline neile, kellel endal lapsi pole;
- koolitusel osalemine annab võimaluse suhelda teiste lapsendajatega ja jagada nendega oma mõtteid;
- peresisese lapsendamise puhul pole koolitus vajalik;
- pole vajalik, kui laps on juba pikemat aega elanud selles peres- formaalsuse pärast pole vajalik.

21. Kas lapsendaja peab tegema koostööd lastekaitsetöötajaga, et tagada lapse võimalikult kiire ja valutu adopteerumine peres?

84% oli seisukohal, et lapsendaja peab tegema koostööd lastekaitsetöötajaga. 16% ei pidanud seda vajalikuks.

- Ainult siis, kui pere ise seda soovib;
- lapse heaolu huvides on seda vaja;
- koostööd peab tegema, kuid ametnik ei tohi muutuda pereliikmeks, kes hakkab pere asju korraldama;
- nõustamise võimalus peab olema loodud kõikidele peredele- pere pöördub siis, kui ta on selleks valmis;

- ettevaatlikuks teevad need pered, kes ei soovi teha peale lapsendamist mingit koostööd;
- kui pereelu toimib hästi, siis pole vaja;
- vajalik, kui asjaga tegeleb see, kes oli teadlik lapsendamisest juba varem;
- ei pea olema kindlasti lastekaitsetöötaja;
- koostöö peab olema kuni lapse täisealiseks saamiseni;
- ainult siis, kui on pädev ametnik;
- vähem ametniku sekkumist kogu protsessi.

22. Kas lapsendamisest peaks teadma lapse sõbrad, õpetajad, perearst ja teised pere ja lapsega kokku puutuvad isikud?

86% ei pidanud seda vajalikuks, 14% pidas seda oluliseks.

- Oluline siis, kui pere ja laps seda ise tahavad;
- sellest on vajalik rääkida ainult perearstiga;
- kui koolis on lapsega probleemid, siis peab seda õpetaja teadma;
- paratamatult kõik näevad;
- inimesed on pigem toetavad ja pere on selle üle uhke;
- koolid tembeldavad lapsi;
- ühiskond pole veel selleks valmis;
- oleneb inimeste vahelistest suhetest;
- sugulased kindlasti, kuna nad saavad omale uue rolli (nt. onu, tädi, vanaisa jne.).

23. Millistele kriteeriumitele peab vastama lapsendada soovija (nt. sissetuleku suuruse määratlemine pereliikme kohta, tervis, karistusregistri märkmed...)?

- Inimlikkus ja soov/tahe võõrast last kasvatada- sisemine vajadus;
- oluline on välja selgitada motivatsioon;
- valmisolek olla lapsevanem;
- pere peab töötama oma lapsepõlvetraumadega (kui nad olemas on), vastasel juhul hakkavad teatud käitumismustrid korduma või lülitab vanem ennast teatud probleemide puhul välja;
- isiksuseomadused- pingetaluvus, paindlikkus, empaatia jne.;
- hea majanduslik olukord- raha puudumine tekitab pingeid;
- hea tervis- vaimne ja füüsiline;
- küpsus igas mõttes;
- puudub kuritegelik taust- igas mõttes "puhas" ühiskonna liige;
- toimetulekuoskus igas mõttes;
- psühholoogiline valmisolek;
- vähemalt keskharidus;
- eelnev kokkupuude lastega;
- lapse individuaalsuse ja ainulaadsuse aktsepteerimine;
- et nad ise abi ei vaja;
- kui lapsendamise protsessis on mees aktiivsem, siis tuleb põhjalikult kaaluda;
- pere kasvatuspõhimõtted ja enda lapsepõlv;

- kui mõlemad vanemad on selleks valmis;
- vanus- elukogemus on oluline;
- kindel sissetulek;
- peab olema haritud ja laia silmaringiga, et lapsele kõike õpetada ja pakkuda- orienteeritud vaimu avardamisele;
- hea sotsiaalse intelligentsiga;
- peresuhted üldisemalt/laiemalt.

24. Kas üksik naine võib lapsendada?

84% vastanutest pooldas üksiku naise poolt lapsendamist, 16% oli selle vastu.

- Üksikuid naisi on Eestis palju;
- ühe inimese otsus on kindlam, kui kahe inimese oma;
- üksikul naisel on asi enda jaoks paremini läbi mõeldud- on põhjalikum;
- pigem ei, kuna laps on siis ühe inimese “meelevallas” ja puudub sotsiaalne kontroll. Mõlema vanema olemasolu korral suudavad nad üksteist kontrollida;
- negatiivne, et puudub isa roll peres;
- kindlasti mitte, kuna siis on juba ette programmeeritud riskid- mehe rolli puudumine ja õnnetusjuhtumi korral kaotab laps jälle vanemad;
- oluline eelistada ja väärtustada tervet ning tugevat peret;
- erandjuhtudel, kui on tugev suguvõsa ja hea võrgustikutöö;
- tavaliselt on üksikul naisel ka ema ja isa kes teda toetavad ja siis on eriti hästi- olemas on ka mehe roll perekonnas;
- ainult siis, kui laps on vanem ja talle pole peret leitud;
- jah, kuid eelistatud peab olema perekond;
- jah, kuna ideaalseid peresid on vähe ja pigem on halb, kui peres pole emal ja isal head läbisaamist;
- üksikvanem võib olla lapsele parem;
- üksikvanema toetused peavad olema suuremad;
- jah, kuna paljud pered ei ela koos ja on seoses töökohustuste täitmisega kodust kaugel.

25. Kas üksik mees võib lapsendada?

68% arvas, et võib ja 32% oli selle vastu.

- Kui vastab kõikidele kriteeriumitele ja on hästi argumenteeritud;
- kui on jäänud leseks;
- väikelapseeas on ema roll väga oluline;
- parem kui elu lastekodus;
- ühiskond pole selleks veel valmis;
- võib, kuid mitte imikut.

26. Kas kooselu partnerid, kes pole abielus, võivad ühiselt lapsendada või on abielu eeltingimus?

60% pidas abielu vajalikuks, 40% ei pidanud oluliseks

- Kindlasti abielu, sest lapsendamise kaasnep ka vastutus;
- paljude kiiresti lahkuminevate paaride probleem on see, et kolitakse ka kiiresti kokku- tegutsetakse emotsioonide ajendil ja ei taheta tegeleda probleemidega;
- pole oluline, kuna ühiskonna suhtumine soosib lihtsalt kooselu;
- paber ei hoi kedagi kinni, aga mõlemad vanemad peavad olema lapse sünnitunnistusel;
- väärtustama peab perekonda ja seeläbi ka abielu;
- vastutustundlik perekond väärtustab abielu;
- abielu on igas mõttes garantii;
- katkise hingega lapsele on eriti oluline vanemate abielu, kuna see annab lisaväärtuse ja tagab turvatunde.

27. Kui vana isik võib lapsendada? (miinimum ja maksimum vanus)

Vastajad olid ühel meelel selles, et Perekonnaseadusest tulenev vanusepiirang alates 25 eluaastast on sobiv. Maksimum vanus võiks olla 55 eluaastat. Samuti ei välistatud vanema kui 55 aastase inimese puhul lapsendamist, kuna pensionieas on inimesel aega pühenduda. Ainsaks takistuseks võib olla põlvkondadevaheline üksteise mõistmine.

- Peamine, et ollakse sotsiaalselt küpsed ja otsus on kaalutletud;
- kõik oleneb inimese tervisest ja isiksusest;
- peamine, et ollakse teovõimelised;
- naised ja mehed tuleb vaadata eraldi;
- ei ole vaja määrata vanusepiiranguid, oluline on lapsendamise motiiv;
- ülempiiri pole vaja määrata, palju oleneb inimese tervisest, hoiakutest ja suhtumisest.

28. Kui suur peaks olema lapsendaja ja lapse miinimum ja maksimum vanusevahe?

Vastajad olid enam-vähem ühel meelel selles, et miinimum vanusevahe peaks olema 18 eluaastat ja maksimum 45 eluaastat.

- Inimene, kes lapsendab võõra lapse, peab olema oluliselt küpsem;
- väike vanusevahe ei tekita usaldust;
- suur vanusevahe toob esile põlvkondadevahelised erinevused.

29. Kas täisealist last võib lapsendajad? Kui jah, siis miks?

54% pidas normaalseks võimalust lapsendada täisealist last, 46% oli selle vastu.

- Jah, kuni 21 eluaastani võib;
- jah, kui kaks täisealist isikut seda soovivad;
- jah, kui migil põhjusel pole varem jõudnud või saanud;
- jah, kui on emotsionaalselt väga oluline- õilsa eesmärgi nimel;
- jah, kui tegemist on puudega täisealise lapsega;
- laps on kuni 18 aastane ja peale seda pole enam mingit vajadust;
- jah, kui lapse bioloogiline vanem on alkohoolik ja laps ei soovi teda edaspidi toetada;
- pigem ei, kuna seadustama peab asju, mida teisiti muuta ei saa.

30. Kindlasti olete kokku puutunud lapsendajate tugisüsteemidega teistes riikides. Kas võiksite nimetada midagi, mida ka meie võiksite ellu viia?

- Kogu protsessi algusest lõpuni viib läbi üks inimene- see tagab turvalisuse;
- hästi toimiv pereteraapia;
- eelsõel peredele on tihe;
- hästi toimiv ja tasemel järelvalve;
- pered lapsendavad puuetega lapsi;
- ühiskond on avatum ja teemat käsitletakse rohkem, tuuakse välja nii positiivseid kui ka negatiivseid näiteid;
- inimesed on hoolivamad ja neil on kindlustunne tuleviku ees;
- head sotsiaalsed garantiid;
- laste küsimusi arutavad eraldi kohtunikud;
- lapsendajate omavaheline suhtlemine ja koostöö on hea;
- palju tugiteenuseid (k.a. puuetega lastele) ja professionaalseid nõustajaid;
- lapsendajad on sallivamad ja tolerantsemad;
- koolitus enne ja peale lapsendamist;
- probleemi korral bioloogilises peres kaasatakse kogu suguvõsa ja lapsi ei eraldata nii kergesti;
- institutsionaalne hooldus on minimaalne;
- perede taustauuring on põhjalikum (lastetuse põhjused, maksuvõlad, eelnev elu-olu);
- üldine suhtumine laste hooletusse jätmisel on rangem;
- suund avatud lapsendamisele, kus bioloogiline vanem saab infot oma lapse kohta ja vastupidi.

KOKKUVÖTE INTERVJUUDE TEGEMISE KOHTA

Intervjueeritavad olid avatud ja paljudel oli lastega töötamise kogemus. Informatiivsed olid vestlused inimestega, kes on selle teemaga vaid põgusalt kokku puutunud. Eialgu oli planeeritud teha kokku 80 intervjuud, mida projekti käigus otsustati vähendada, kuna vastused hakkasid korduma ja oluline informatsioon oli juba olemas. Vastustest selgusid olulised seisukohad küsimustes, mis on enam olnud päevakorras nii peredel kui ka ametnikel. Võtmeisikute arvamustest kerkisid üles olemasolevad probleemid, tehti ettepanekuid olukorra parandamiseks ning selgusid ka perede jaoks olulised põhitõed. Ühiskondlikud organisatsioonid, kelle eesmärk on vanemliku hoolitsuseta laste abistamine, ei tegele lapsendamisega. Kõige lähedasem antud teemale on Eesti Kasuperede Liit.

82% vastanutest olid tööalaselt või isikliku kogemuse läbi teemaga hästi kursis. Paljudes küsimustes oldi üllatavalt üksmeelsed, vaatamata sellele, et 18% inimesi oli lapsendamise teemaga põgusalt kokku puutunud. Teatud küsimustes tekkisid erimeelsused maavalitsuse ametnike ja teiste vastanute vahel. See on igati mõistetav, kuna nende otsene tööülesanne on lapsendamise korraldamine. Erinevalt teistest vastanutest olid maavalitsuse ametnikud seisukohal, et:

- registri loomine lapsendajate andmetega võrdsete võimaluste loomiseks kõigile lapsendajatele pole vajalik, kuna maavalitsustel on kõik hästi korraldatud ning muudatusi selles osas vaja teha ei ole;
- riiklikel institutsioonidel (omavalitsustel ja maavalitsustel) on piisavalt hea ülevaade lapsendaja perede kohta;
- lapsendaja peredel on piisavalt informatsiooni lapsendamisega kaasneva kohta, kuna maavalitsuse ametniku roll on neid nõustada;
- lapsendamise teematikat pole vaja laiemale üldsusele tutvustada, kuna vajalik informatsioon jõuab õigete inimesteni;
- lapsendaja peab tegema koostööd lastekaitseametnikuga, et tagada lapse võimalikult kiire ja valutult adapteerumine uues perekonnas.

Küsitluse üks eesmärk oli hetkeolukorra kirjeldamine. Teine ja samuti oluline eesmärk oli kontaktide loomine võtmeisikutega. Peale andmete kogumist toimus nende töötlemine. Mõtteid oli palju ja erinevaid ning nendest on välja toodud peamised seisukohad. Küsimustik oli hea ja kokku kestis intervjuu keskmiselt 1,5 tundi. Kokkuvõtte saadetakse kõigile küsitluses osalenud inimestele. Algatusgrupp otsustab, kas kokkuvõtte koostamisele järgnevad ka mingid reaalsed tegevused.

EESTI, ROOTSI JA SOOME LAPSENDAMISE PROTSESSI LÜHIKIRJELDUS

Eesti

Lapsendamine on juriidiline toiming, mille tagajärjel tekivad lapsendaja ja lapsendatu vahel vanema- ja lapsevahelised õigused ja kohustused. Lapsendamine on tähtajatu ega tohi olla seotud tingimustega. Lapsendada saab ainult alaealist (kuni 18- aastast isikut) üksnes lapse huvides. Lapsendada saab last, kelle vanem(ad) on andnud lapsendamiseks nõusoleku, kelle vanem(ad) on surnud või kellelt on ära võetud vanema õigused. Lapsendamine tekitab lapsendaja ja lapsendatu vahel vanema ja lapse vahelised õigused ja kohustused.

Lapsendajaks võib olla vähemalt 25-aastane isik, kes on suuteline lapsendatavat kasvatama, tema eest hoolitsema ja teda ülal pidama. Kohus võib lubada lapsendajaks olla ka nooremal kui 25-aastaselt täisealise isikul. Sama last võivad lapsendada ainult omavahel abielus olevad isikud. Lapse ja lapsendaja soovitatav vanusevahe on viisteist kuni nelikümmend aastat. Lapsendaja ei või olla isik, kellelt on ära võetud vanema õigused või kellelt on laps ära võetud vanema õigusi ära võtmata; kes on kõrvaldatud eestkostja kohustuste täitmisest seetõttu, et ta neid kohustusi nõuetekohaselt ei täitnud või kelle teovõimet on piiratud.

Lapsendamise sooviga tuleb pöörduda lapsendada soovija elukohajärgse maavalitsuse sotsiaal- ja tervishoiuosakonna poole, kus vastav spetsialist aitab lapsendajal kohtule vajalikud dokumendid ette valmistada ja suunab võimalusel koolitusele. Lapsendaja võib pöörduda mitte elukohajärgse maavalitsuse poole, kui lapsendaja soovib säilitada anonüümsust või tal on selleks mõni muu mõjuv põhjus. Maavalitsus peab vastavat registrit lapsendamisele minevate laste ja lapsendajate kohta. Lapsendaja esitab maavalitsusele järgmised dokumendid: abielutunnistus, pass, lapsendaja arstitõend (üldarst ja psühhiaater), töötasutõend ja iseloomustus töökohalt (võib-olla ka elulookirjeldus või CV), politseiameti tõend ja kviitung riigilõivu tasumise kohta (riigilõiv 200 krooni). Lapsendaja järjekorda registreerimiseks läbib pere nõustamise (pereuuring), mis määrab lapsendaja valmisoleku ja sobivuse lapsendamiseks.

Lapsendamise otsustab kohus lapsendada sooviva isiku avalduse alusel. Vastavalt Tsiviilkohtumenetluse seadustikule esitatakse lapsendamise avaldus kohtule lapsendatava elukoha järgi. Lapsendamise otsustamisel kaasab kohus protsessi lapse elukohajärgse maavanema. Kohus kuulab lapsendamise asjas, kui ka võimalikus nime muutmise osas vähemalt 7- aastase lapse isiklikult ära, kui lapse soovid, suhted või tahe omavad asja lahendamisel tähendust või kui see on ilmselt vajalik asjaolude selgitamiseks. Kohus koostab lapsendamise kohta lapsendamise määruse. Lapsendamise määrus jõustub kättetoimetamisega lapsendajale. Lapsendamise asjas otsustab kohus lapsendatava ees-ja perekonnanime muutmise. Lapsendamise määruse ärakirja saadab kohus pärast jõustumist perekonnaseisuasutusele, kus lapse sünniakt asub. Lapsendaja kantakse

vanemana lapsendatava sünniakti ja perekonnaseisuamet väljastab uue sünnitunnistuse.

Lapsendamistoetus on analoogne sünnitoetusele ühekordne toetus, mida makstakse Eestis alaliselt või tähtajalise elamisloaga elavale lapsendajale, kellest lapsendatav laps ei põlvne ja kes ei ole selle lapse võõrasvanem, kui varem ei ole sellele perele sama lapse kohta sünnitoetust makstud. Lapsendamise korral on lapsendamistoetuse suurus 5000 krooni (aastal 2007). Alla 10-ne aastase lapse lapsendamisel on võimalik kasutada hoolduslehega ette nähtud kuni 70 päevast puhkust, mille alusel makstakse 100% hüvitist eelmise aasta sotsiaalmaksuga.

Isik, kes teab lapsendamise saladust, peab seda saladust hoidma. Lapsendamise saladuse hoidmise kohustust rikkunud isik kannab vastutust seaduses sätestatud alusel.

Erandina tuleb rahvusvahelise lapsendamise (kui lapsendatav ja lapsendaja elavad eri riikides) korral pöörduda Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonda. Lapse kohta käiva materjali ning arvamuse valmistab ette kohalik omavalitsus. Välismaale lapsendamine saab toimuda üksnes sotsiaalministri nõusolekul.

Lisaks perekonnaseadusele reguleerib rahvusvahelist lapsendamist täiendavalt Haagi riikidevahelises lapsendamises laste kaitseks tehtava koostöö konventsioon.

Soome

Soomes on kolm lapsendamisagentuuri:

- Helsinki City (riiklik), vahendab lapsendamist Eestist
- Pelastakaa Lapset (Päästke Lapsed) Ry - (eraettevõtmine), www.pelastakaalapset.fi
- Interpedia Ry (eraettevõtmine), www.interpedia.fi

Huvitatud isikud peavad kõigepealt ennast kirja panema lapsendamisnõustaja vastuvõtule. Taoline nõustamine on nõutav lapsendamise seaduse järgi ja on avaldajale tasuta. Nõustamisprotsess kestab vähemalt 6 kuud, tavaliselt 1 aasta. Nõustamisprotsess hõlmab kohtumisi sotsiaaltöötajaga, kus arutatakse läbi avaldaja taust, hetkeolukord, lapsendamise motiivid jne. Sotsiaaltöötaja kirjutab niinimetatud "kodutöö" lapsendada soovijast, ülevaate teemadest, mida nad on arutanud nõustamise jooksul, avaldaja majandusliku olukorra jms kohta. Kui kodutöö on valmis ja nõustamisprotsess läbi, saab avaldaja end kirja panna lapsendamisagentuuris. Soovijad saavad siis end registreerida kolme juba eelpoolnimetatud agentuuri juures. Siis taotlevad nad riikidevahelise lapsendamise luba Soome Lapsendamisnõukogult. Selle loa taotlemine võtab u. 4-5 kuud aega. Kui avaldaja saab selle loa, võivad nad saata oma sooviavalduse enda poolt valitud riiki ja siis peab ta ootama, et sealt talle sobiv laps pakutaks.

Hetkel on Eesti- ja Soomevaheline lapsendamisprotsess natuke erinev eelpool kirjeldatud protseduurist: avaldus saadetakse Eestisse siis, kui

lapsendada soovitav laps on juba teada. Soome pool saab infot laste kohta, kes on vabad lapsendamiseks, oma tööreiside käigus Eestisse (1-3 korda aastas). Kohtutakse lastega ja saadakse nende kohta taustainfot ja siis mõeldakse, milline huvitatud peredest (kui üldse on) oleks nende laste jaoks parim valik. Kui pere on sobiv, siis avaldatakse lapse foto ja taustainfo soovijale. Kui pere on nõus, võivad nad last Eestis külastama hakata. Sellest hetkest alates saadetakse avaldus ka Eestisse ja kogu paberitöö võtab umbes 6 kuud aega. Siis läheb soovija lapsele ise järgi ja sama reisi ajal vormistatakse ka Maakohtus lapsendamine. Sama sotsiaaltöötaja poolt, kes viis läbi nõustamise, saadetakse Eestisse kaks järelaruannet. Üks 6 kuu möödudes ja teine 12 kuu möödudes lapsendamisest.

Pered saavad lapsendamistoetust KELA-st (pensioniamet), Eestist pärit lapse puhul on see 1900 eurot. Lisaks saavad nad nn "ematoetust" ja veel "vanematoetust". Need toetused maksab KELA. Lapsendaja pered saavad ka samasuguseid sotsiaaltoetusi nagu kõik teised lastega pered.

Soomes on veel kaks väga aktiivset rühmitust - Adoptiperheet (Lapsenduspered) ry ja Yhteiset Lapsemme (Meie ühised Lapsed) ry, kes organiseerivad erinevaid seminare ja vestlusgrupe lapsendusperedele. Perekonnad saavad hoida sidet ka oma lapsendusagentuuriga ja nõustajaga, kui neil on vaja millegi üle arutada või nõu küsida. Mõned pered, kes on lapsendanud Eesti lapsi läbi meie agentuuri, korraldavad üheskoos aastakoosolekuid. Aastal 2006 toimus Soomesiseseid lapsendamisi läbi Helsinki City 2 korral. Enamus siseriiklike lapsendamisi toimub läbi Pelastakaa Lapset (Päästke Lapsed). Soomest väljapoole ei lapsendata enam lapsi. Kokku, koos kõigi agentuuride poolt toodud lastega, on see arv paarisaja juures. Eelmisel aastal lapsendati Eestist 2 last ja aastal 2005 kolm last.

Koostas: Sanna Schultz

Rootsi

Lapsendamisega tegelevad Rootsis kohalik omavalitsus, kus avaldaja elab (riiklik) ja mittetulundusühing Adoptioncentrum. Adoptioncentrumil on riiklikud volitused, mis on välja antud Rootsi riikidevahelise Lapsendamiskomitee (MIA) poolt. MIA kontrollib jätkuvalt Adoptioncentrumi tegevust. MIA jälgib, et Adoptioncentrumi tegevus oleks vastavuses ÜRO Laste Õiguste konventsiooniga, Haagi konventsiooni sätetega riikidevahelise lapsendamise osas, rahvusvahelise ja rahvusliku seadusandlusega. Adoptioncentrum saab väikest riiklikku toetust.

Perekond (või üksikisik) soovib lapsendada. Abielupaar läbib edukalt vanemaid ettevalmistava kursuse. Kohalik omavalitsus, kus sooviavaldajad elavad, kinnitab, et pere on valmis lapsendamiseks. Kinnitus tugineb kodu-uuringul, mille viivad läbi kohaliku omavalitsuse sotsiaaltöötajad (kinnituse saamine nõuab ka ettevalmistuskursuse läbimist). Kodu-uuring sisaldab teemasid nagu: finants- ja üldine olukord, tervis, kaasade omavaheline läbisaamine ja ka nende nägemus lapsendamisest.

Kasuvanemad võtavad ühendust Adoptioncentrumiga, kelle roll on lapsendamine läbi viia. Sooviavaldus saadetakse päritolumaale. Vanemaid vajavale lapsele valitakse sobiv pere. Rootsi kohalik omavalitsus annab oma nõusoleku lapsendamisprotsessi edasiviimiseks. Perekond annab avalduse, et konkreetset last lapsendada. Lapsendamine vormistatakse päritolumaa kohtuorgani poolt.

Lapsendaja pered saavad oma kohalikult omavalitsuselt toetust lapsendamisprotsessi jooksul. Ülalpool nimetatud koolitus on kohustuslik läbida. Adoptioncentrum pakub pikemat nõustamist enne otsuse langetamist, kus selgitatakse perele kõik lapsendamise juriidilised, finants- ja kultuurilised aspektid. Nõuannet saab nii telefoni teel, isikliku vestluse kaudu ja ka kirja- või elektroonilise posti teel. Selle aja jooksul, kui Rootsi kohalik omavalitsus uurib detailselt pere tausta, on perel võimalik saada Adoptioncentrumi tuge ja nõustamist. Läbi Adoptioncentrumi kohaliku osakonna saab pere kasutada laia kirjanduse valikut ja temaatilisi loenguid. Neil on ka võimalus kohtuda ja vestelda teiste peredega, kes on juba lapsendanud ja täiskasvanud lapsendatud inimestega, kes jagavad oma kogemusi.

Kohalik võim vastutab selle eest, et pere sobib adoptiivvanemateks. Peale kodu-uuringu teostamist ja otsuse kättesaamist omavalitsuse sotsiaalnõukogust, aitab Adoptioncentrum valida perele sobiva riigi. Peale valiku langetamist aitavad Adoptioncentrumi eksperdid komplekteerida vajalikud dokumendid. Kõik paberid kontrollitakse detailselt läbi. Oodates lapse kohta käivat otsust, varustatakse perekond kirjaliku- ja suulise infoga asukohamaa ajaloo, kultuurist, traditsioonidest ja kommetest. Adoptioncentrumi töötajad on pidevas kontaktis päritolumaa ametivõimudega, et saada pidevalt ajakohast teavet, mis on lapsendamiseks vajalik.

Iga päritolumaa kohta, k.a. Eesti, on eraldi meeskond Adoptioncentrumi Stockholmi keskuses, mis koosneb projektijuhist, assistendist ja sotsiaaltöötajast või psühholoogist. Seal on ka alati olemas sotsiaaltöötaja, kes nõustab perekondi telefoni teel igas küsimuses, mis võivad esile kerkida reisi jooksul. Koju naastes saab perekond detailse info, kuidas laps registreerida jne. Lapse vaatavad läbi Rootsi meedikud ja ta saab kogu vajaliku meditsiinilise abi. Et toetada perekondi peale lapsendamist, teeb Adoptioncentrum koostööd Stockholmi Lapsendusnõustamise Grupiga - psühholoogide, terapeutide ja sotsiaaltöötajate ühing, kes on spetsialiseerunud lapsendusperede nõustamisele peale lapsendamist.

Igal aastal saadetakse u. 5000 järelaruannet laste päritolumaade vastavatele institutsioonidele. Adoptioncentrumi kontor jälgib, et pered saadaksid aruandeid vastavalt päritolumaa määrustele ja et kohaliku omavalitsuse vastav töötaja külastab perekonda ja kirjutab aruandeid, kuidas laps selles peres areneb. Hiljem on Adoptioncentrum vastutav ka aruannete saatmise eest riigiasutustele, kes seda nõuavad, vastavalt kokkulepitud ajagraafikule. Uue perekonna jaoks on olemas lai ürituste valik: perepeod, ekskursioonid, laagrid ja kursused - kõik need korraldab Adoptioncentrum oma kohalike osakondade kaudu.

Adoptioncentrum usub, et eluliselt oluline on toetada perekonda ka pärast lapsendamist ja teavitada lapse päritolumaad, kuidas lapsel läheb. Kui Eesti ametivõimude esindajad külastavad Rootsit, korraldab Adoptioncentrum kohtumisi perekondadega, kes on lapsendanud lapsi Eestist. Lapsendatud lapse kasvades korraldatakse üritusi vastavatele vanusegruppidele. Kui lapsendatud lapsed soovivad hiljem elus teada rohkem oma päritolumaast ja oma bioloogilistest juurtest, aitab Adoptioncentrumi vastavalt koolitatud meeskond neid nõuande ja igakülgse toetusega. Peale lapsendamist saab perekond valitsuselt toetust. See katab umbes 1/3 kuludest, mis adoptiivperel on olnud kogu lapsendamisprotsessi jooksul (dokumentide tõlked, reisirasid lapse päritolumaale jms). Rootsist välja ei lapsendata ühtegi last: umbes 900-1000 last lapsendatakse väljastpoolt Rootsit igal aastal.

Koostas: Karolina Jozić

PRIDE KOOLITUSPROGRAMMI LÜHIKIRJELDUS

PRIDE on asendusperede arendamise- ja toetamise mudel, mis on loodud eesmärgiga parandada hoolduse kvaliteeti hooldusperedes ja adopteerimisteenuste taset. PRIDE programmi eesmärgiks on läbi koolituse ja supervisiooni anda peredele olulisi teadmisi, mille omandamine on vajalik edukaks hooldus- või adoptiivpereks kujunemisel.

Koolitus toetab kasuvanemaks olemist: annab uusi teadmisi, arendab eneseanalüüsioskust. Õppegrupi kogemused kokku on hindamatu pagas igale osalevale perele. Koolituse ja koolitusele registreerimise nõue on sotsiaalhoolekandeseaduses sees ja hakkas kehtima alates 1. jaanuarist 2007.a. Koolitusele suunab pere elukohajärgne omavalitsus koos soovitusel. Soovitusel andmiseks peab omavalitsus külastama kodu ja kinnitama pere valmisolekut, kas alustamise või jätkatamise kohta hooldusperena. Seejärel saadab omavalitsus andmed TAI koolitus- ja teabekeskusesse. Kui õppegrupp on moodustunud (12 osalejat), võtavad koolitajad peredega ühendust ja alustatakse õppetööga. Koolitus toimub maakonnakeskustes.

Põhioskused, millele programm tugineb:

1. laste kaitsmine ja üleskasvatamine;
2. laste arenguvajaduste rahuldamine ja tegelemine mahajäämustega;
3. laste ja nende perekondadevaheliste suhete toetamine;
4. laste sidumine turvaliste, hoolitsevate suhetega, mis kestavad terve elu;
5. töö professionaalse meeskonna liikmena.

Koolitusprogramm koosneb kahest osast:

Ettevalmistav programm, mis valmistab pere ette hooldus- või adoptiivpereks saama. Kui pere otsustab saada hooldus- või adoptiivpereks, on see tõsine otsus. Et otsus oleks õige ja igati läbikaalutud, peab pere olema ettevalmistatud ja teadlik, mida töö sellise (sageli mahajäetud) lapsega endast kujutab. Ettevalmistavas osas saab pere võimaluse arutluste, harjutuste, rollimängude ja õppuste kaudu sellele mõelda. Üheksast teemast (ühinemine programmiga, meeskonnatöö pereliikmete staatuse saavutamiseks, kiindumus, kaotus, perekondlike suhete tugevdamine, distsipliin, peresuhte jätkamine, muudatuste planeerimine, hooldusperena toimimine) koosneva koolituse käigus kirjutavad osavõtjad ka oma eluraamatu. Eluraamat aitab inimesel paremini aru saada iseendast, oma tunnetest ja seeläbi paremini mõista ka hättasattunud last. Kodukülastuste käigus arutatakse koos koolitajatega kõik eluraamatusse kirjutatud ühiselt läbi. Koolituse lõppedes viiakse läbi mõlemapoolne hindamine, kus koolitajad ja pere vestlevad omandatud oskustest, ressursidest ja valmisolekust hoolduspereks hakata. Koolitusprogrammi läbinud saab vastava tunnistuse.

Jätkuprogramm, kus supervisiooni e. töönoustamise kaudu toetatakse juba tegevaid, eelnevalt koolituse läbinud hooldus- ja adoptiivperesid koosneb viiest töönoustamise seansist, kus käsitletakse erinevaid teemasid ja ettetulevaid perehooldusprobleeme.

STATISTIKA AASTATEL 2002-2006

Statistika kohaselt on esmakordselt arvele võetud laste arv: 2002.a.- 1249 last (s.h. P 703 ja T 546), 2003.a.- 1276 last (s.h. P 685 ja T 591), 2004.a.- 1092 last (s.h. P 602 ja T 490), 2005.a.- 858 last (s.h. P 431 ja T 427), 2006.a.- 1680 last (s.h. P 913 ja T 767).

- Esmakordselt arvele võetud laste arv näitab seda mitu korda on kohalik omavalitsus pidanud sekkuma (s.h. perekonnast eraldamine), et abistada vanemliku hoolitsuseta ja abivajavaid lapsi. Arvud sisaldavad ka korduvat sekkumist.

Tabel 1. Laste paigutuste arv aasta jooksul

aasta	paigutati aasta jooksul kokku	paigutati lastehoolekande asutusse	paigutati varjupaika	paigutati perekonda (s. h. biloogilisse perekonda)
2002	1301	238	230	833 (441)
2003	1326	184	308	834 (453)
2004	1073	226	210	637 (371)
2005	979	175	127	677 (416)
2006	654	160	191	303 (72)

- Laste paigutuste arv aasta jooksul sisaldab ka korduvaid paigutusi e. ühe ja sama lapse paigutamist nt. turvakodust hooldusperekonda.

Tabel 2. Aasta jooksul alla 18.a. laste lapsendamine

aasta	lapsendati aastas kokku	peresisene lapsendamine	uude perekonda	välismaale lapsendamine
2002	133	54	46	33
2003	130	63	52	15
2004	165	63	74	28
2005	152	89	47	16
2006	158	82	56	20

Tabel 3. Ülevaade aasta lõpu seisuga (lapsed alla 18.a.)

aasta	lapsi laste hoolekandeaasutustes + 18.a. -.... (asutuste arv)	lapsi hoolduspere (perede arv)	lapsi lapsendaja peres	lapsi eestkostel
2002	1555+ 326 (39)	1065 (852)	1265	1819
2003	1345+ 194 (37)	1081 (838)	1218	1788
2004	1326+ 213 (38)	971 (753)	1218	1647
2005	1340+ 227 (38)	732 (597)	1140	1572
2006	1505 (38)	551 (444)	1126	1458

2003.a. toimus aruannete sisu muutus- asutusekeskselt aruandluselt mindi üle teenusekesksele. Esmakordselt arvele võetud vanemliku hoolitsuseta laste arv vähenes aastatel 2002-2005. Hüppeline tõus toimus aastal 2006, kuna täpsustati aruande sisu ning aruanne laienes- lisaks varasemale statistikale orbude ja vanemliku hoolitsuseta laste kohta lisati aruandesse ka abivajavad lapsed. Vaadates arvele võetud laste paigutamist, võib märkida, et üha vähem paigutatakse lapsi laste hoolekandeesutusse ja varjupaika ning üha rohkem tagasi bioloogilisse perekonda.

Lapsendamiste arv on aastatega tasapisi suurenenud võrdselt nii peresisese, välismaale lapsendamise kui ka välismaale lapsendamise osas. Märkimisväärne on hooldusperede ja neis elavate laste arvu (nt. 2001.a. lõpus oli 896 peret ja 2006.a. lõpus oli 444 peret) vähenemine, vaatamata toetuse suurenemisele ja PRIDE koolituste korraldamisele. Pikaajalise staaziga peresid (9 ja enam aastat) on 5% ja lühiajalise staaziga peresid (1-2 aastat) on 32%. Samuti on vähenenud lapsendaja ja eestkoste peres elavate laste arv.

Paljudes omavalitsustes pole tänaseks loodud lastekaitse spetsialisti ametikohta. Kogu töö teeb ära sotsiaaltöötaja. Samas võib väita, et aastatega lastekaitseametnike arv kohalikes omavalitsustes aasta-aastalt suureneb, sealhulgas kasvab ka erialase ettevalmistusega spetsialistide hulk. Lastekaitseametnikke omavalitsustes ja maavalitsustes oli aasta lõpu seisuga:

2002.a. - 120
2003.a. - 147
2004.a. - 148
2005.a. - 153
2006.a. - 162

* Koostamisel on kasutatud EV Sotsiaalministeeriumi poolt koostatud statistilisi andmeid.

OSAPOLTE KOHUSTUSED LAPSENDAMISE PROTSESSIS

Sotsiaalministeerium:

- rahvusvahelise lapsendamise korral kogub ja esitab lapsendaja kohta andmed kohtule (Tsiiviilkohtumenetluse seadus);
- sotsiaalminister annab nõusoleku lapsendamiseks isiku poolt, kes ei ela Eestis (Perekonnaseadus);
- lapsendamise korraldamine välisriikidest ja välisriikidesse ning vastava registri pidamine (sotsiaalhoolekande seadus).

Justiitsministeerium:

- valmistab ette eraõigust reguleerivaid seadusi (lapsendamine ja eestkoste seadmine on eraõiguslik toiming).

Maavalitsus:

- nõustab igakülgset lapsendada soovijat kõikides vajalikes toimingutes;
- võtab vastu lapsendaja pere (avaldaja) avalduse lapsendamise kohta;
- annab informatsiooni lapse kohta ning külastab koos perega asenduskodus olevat last;
- kogub vajalikud andmed ja esitab need kohtule;
- esitab kohtule andmed avaldaja tervise, varalise seisundi ja eluaseme kohta ning arvamuse selle kohta, kas avaldaja on suuteline last kasvatama, tema eest hoolitsema ja teda ülal pidama;
- osaleb vajadusel lapsendamise kohtuistungil;
- osaleb vajadusel lapsendamise kehtetuks tunnistamise protsessis.

Eestkosteasutus (kohalik omavalitsusüksus):

- eestkostetavat last võib lapsendada üksnes eestkostja kirjalikul nõusolekul;
- kogub ja valmistab ette kohtu korraldusel lapsendamise otsustamiseks vajalikud andmed;
- kohtu kaasamisel esindab last lapsendamise protsessil;
- teeb ettepaneku maavalitsusele lapsendamiseks.

Kohus:

- võtab vastu lapsendaja pere (avaldaja) avalduse lapsendamise kohta-otsustab lapsendamise üksnes lapsendamist sooviva isiku avalduse alusel;
- teeb lapsendamise otsustamiseks vajalike andmete kogumiseks ja kohtule esitamiseks korralduse lapse elukohajärgsele maavanemale või sotsiaalministeeriumile, kui lapsendaja (avaldaja) ei ela Eestis;
- võib erandina lubada lapsendajaks olla ka nooremal kui 25- aastasel täisealisel isikul;
- kuulab lapsendamise asjas isiklikult ära avaldaja, välja arvatud juhul, kui avaldaja ei saa mõjuval põhjusel kohtusse ilmuda;
- kuulab lapsendamise asjas nii lapsendamise kui ka võimalikus nime muutmise osas vähemalt seitsmeaastase lapse isiklikult ära, kui lapse soovid, suhted või tahe omavad asja lahendamisel tähendust või kui see on ilmselt vajalik asjaolude selgitamiseks- lapse ärakuulamisel tuleb teda menetluse esemest ja võimalikust tulemusest teavitada, kui

sellega ei kaasne ilmselt kahjulikke tagajärgi lapse arengule või kasvatusel. Lapsele tuleb anda võimalus oma seisukoha avaldamiseks;

- lapse ärakuulamisest võib loobuda üksnes mõjuval põhjusel;
- koostab lapsendamise määruse;
- saadab lapsendamise määruse ärakirja pärast jõustumist perekonnaseisuasutusele. Määrus on aluseks muudatuste tegemiseks lapsendatu sünniakti;
- taotlusel ja seadusest tulenevate põhjuste olemasolul tunnistab lapsendamise kehtetuks.

Perekonnaseisuaamet:

- väljastab lapsendaja perele lapse sünnitunnistuse võttes aluseks kohtu poolt vormistatud lapsendamise määruse;
- teeb muudatusi lapse sünniakti.

Pensioniamet:

- vormistab lapsendamistoetuse ja muud toetused olenevalt lapse vanusest.

Kodakondsus- ja migratsiooniamet:

- määrab kodakondsuse (kahe kuu jooksul peale lapsendaja taotluse sisseandmist), kui lapsendatud laps ei ole Eesti kodanik- automaatselt peale lapsendamist see ei toimu;
- väljastab lapsendatud lapsele ID kaardi ja passi.

Lapsendaja pere (avaldaja):

- esitab kohtule avalduse lapsendamiseks;
- esitab maavalitsusele vajalikud dokumendid;
- osaleb lapsendamist otsustaval kohtuistungil;
- esitab Kodakondsus- ja migratsiooniametile kirjaliku taotluse lapsele kodakondsuse määramiseks, kui laps ei ole Eesti kodanik.

Asenduskodu:

- annab objektiivset informatsiooni lapsega seonduva kohta lapse eestkostjale;
- aitab kaasa hooldusel oleva lapse ja lapsendaja pere omavahelise kontakti tekkimisele.

NB! Kõikide osapoolte kohustus on säilitada lapsendamise saladus, mille kohaselt pole õigus väljastada lapse ja lapsendaja pere kohta informatsiooni kõrvalistele isikutele!

LAPSENDAMISEGA SEOTUD PROBLEEMID, ETTEPANEKUD OLUKORRA PARANDAMISEKS, PÕHITÕED JA MERLE KARUSOO ARVAMUS

Põhilised probleemid lapsendamises

- Lapsendamise saladuse hoidmine on kõikide täna kehtivate protseduurireeglite juures küsitav. On terve rida isikuid, kes tahes tahtmata pere ja tema sooviga kokku puutuvad: omavalitsuse ametnik, maavalitsuse ametnik, asenduskodu töötajad ja asenduskodus elavad lapsed, koolitusgrupis osalejad ja koolitajad, kohtunik ja istungi sekretär, õpetaja, perearst, kasvataja, naabrid, sugulased, töökaaslased, haigekassa ja sotsiaalkindlustusameti ametnik, politsei jne.
- Mis on lapsendamisjärgne järelvalve? Täna on soovituslik, et kahe aasta jooksul teostab ametnik järelvalvet ja suhtleb perega. Puudub selge ja ühtne seisukoht, kes seda teeb- kas pere või lapse elukohajärgne maavalitsuse ametnik? Kas pere või lapse elukohajärgne omavalitsuse ametnik?
- Praktika näitab, et "EI" ei öelda ühelegi perele (v.a. mõned erandid)- kõik sobivad lapsendajaks. Otsuse langetamisel on ülekaalus emotsioonid, et lapsel on peres parem, kui asenduskodus. Tegelikult pole võimalik, et kõik sobivad 100% ja sõel peab olema tihedam.
- Pereuuring võib aeguda- kui lapsendamise protsess venib 2-3 aastat, siis uut pereuuringut ei tehta, kuid peres võib selle aja jooksul palju muutuda.
- PRIDE koolitus pole ette nähtud lapsendaja perele. Seadusega on see ette nähtud hooldusperele, kuid seda vajavad ka lapsendaja pered.
- Asenduskodu töötajate väljend, et "meil on ainult haiged lapsed" on lapsendaja pere jaoks arusaamatu ning nad soovivad rohkem põhjalikumat seletust.
- Perel on võimalus otse kohtusse pöörduda. Sellega seoses võib tekkida olukord, kus maavalitsuse ametnik ei kohtu perega, kuid peab kirjutama arvamuse.
- Ametnikel puudub ühtne arusaam lapsendamise protsessi kohta. Maavalitsuste nõudmised peredele on erinevad: üleminekuprotsess, ettevalmistus ja järelvalve. Pered on segaduses, kuna paljud pöörduvad erinevate maavalitsuste poole.
- Asenduskodude töötajatel puudub ettevalmistus lapsendamise protsessis osalemiseks- kuidas ette valmistada last lapsendamiseks ja kuidas suhelda lapsendaja perega.
- Ebapädevad ametnikud pärsivad lapsendamist, ebaprofessionaalne suhtlemine tekitab pingeid perele.
- Enamus peredel on lapsendamise toimingute tegemisel tugevad emotsioonid. Seetõttu ei jõua nendeni oluline informatsioon lapse kohta, mis hiljem lapse kohanemisel peres võib tekitada küsimusi ja probleeme.
- Kohtunike tase on ebaühtlane, nõudmised peredele ja ametnikele on erinevad.

- Asenduskodudes elavate laste kohtuprotsessid on pikad. Lapse jaoks on iga päev hindamatu väärtusega ja seetõttu peab olema asenduskodu ajutine variant. Vanematelt võetakse kohustused ja neile jäävad õigused- see pole lapse (nõrgema) huvides.
- Peredel puudub mingigi arusaam, mida kujutab endast maavalitsuste "lapsendamise järjekord". Kuidas ja mille alusel see tekib?
- Lapsendaja peredel puuduvad vajalikud teadmised psühholoogias-probleemide äratundmine on raske ja abi saamiseks pööratakse liiga hilja (kui probleemid on juba liiga suured).
- Õdede- vendade lahutamine on laste jaoks tragöödia- seeläbi kaob neil ainus "bioloogiline side" oma lähedastega, kellele toetuda.

Ettepanekud lapsendamise olukorra parandamiseks

- Avada lapsendamise keskus, kes tegeleb kõikide oluliste küsimustega: koolituse, nõustamise, erialase kirjanduse, koduleheküljega jne.
- Kogu lapsendamise protsessiga peab tegelema üks inimene-eelnõustamine, lapsendamine ja järelnõustamine (s.h. järelvalve).
- Lapsendamine võrdsustada lapse sünniga. Maksta mingi aja nt. vähemalt 6 kuud emapalka olenemata, sellest, millises vanuses laps lapsendati- perel ja lapsel on vaja kohanemiseks aega ja selleks on oluline, et ema pühendaks ennast ja perele säiliks sotsiaalsed garantiid.
- PRIDE koolitus peab olema kõigile lapsendajatele kohustuslik ja kättesaadav. Edaspidi võib PRIDE koolitusele tekkida alternatiiviks ka koolitusprogramm, mis on koostatud Eesti erialaspetsialistide poolt.
- Avada kodulehekülg, kus on põhjalik informatsioon kogu lapsendamisega seonduva kohta.
- Valmistada ette põhjalikum pereuuring ja kogu ettevalmistus võiks toimuda 9 kuud- võrdne lapse kandmise ajaga.
- Koolitada asenduskodu töötajaid osalemaks lapsendamise protsessis.
- Koolitada iga asenduskodu juurde 3-4 töötajat, kes sobivad lapsendaja perele tugiisikuks ja avada asenduskodudes nõuandetelefonid peredele.
- Viia koolides ühiskonnaõpetuse programmi lapsendamise teema.
- Töötada välja üleminekuperiood lapse perekonda minekuks. Täpsustada mitu korda peab perekond lapsega kohtuma, mitmel korral peab laps külastama oma uut kodu jne.
- Lapse ja pere esmane kohtumine võiks toimuda videode vahendusel, et mõlemal poolel oleks enne esimest kohtumist juba mingi ülevaade.
- Määrata järelvalve kohustus, vähemalt 2- 3 aastat.
- Vaadata üle soovituslik lapsendamise juhend (aastast 1995), täiendada ja seadustada, et Eestis tekiksid ühtsed reeglid.
- Koostada lapsendaja meelespea/käsiraamat, mis sisaldab kõike olulist lapsendamise kohta.
- Teha hoolduspere leping kolmepoolseks: pere, lapse eestkostja ja pere elukohajärgne omavalitsus.
- Käsitleda lapsendamise teemat koos plusside ja miinustega, et pered, kes on mõelnud lapsendamisele teevad õigeid otsuseid ja need pered, kes pole sellele veel mõelnud, hakkavad mõtlema.

- Toetus hooldusperele peab olema suurem- võrdne vähemalt teadlaste poolt välja töötatud lapse kulumudeliga, et soodustada professionaalsete hooldusperede teket.
- Alla 10- aastase lapse lapsendanud lapsendajale ettenähtud hoolduspuhkus 70 päeva peab olema pere jaoks vabalt valitav, et millal ta selle ära kasutab. Näit. kahe aasta jooksul peale lapsendamist. Mõne lapse puhul pole seda kohe vaja, aga alles mõne aja pärast.

Põhitõed lapsendamise kohta

- Kogu lapsendamise protsess peab olema põhjalik, usalduslik, korrektne ja lähtuvalt lapse vajadustest. Olulisem on selle juures lapsendaja pere lapsendamise motivatsioon.
- Pere peab tunnetama vastutuse suurust- otsus kogu eluks!
- Lapsele otsitakse peret, mitte perele last. Lapsendamise motiiv peab olema vanemliku hoolitsuseta lapse abistamine.
- Asenduskodu peab lapse jaoks olema ajutine koht. Iga päev lapse elus on hindamatu väärtusega. Täiskasvanud, kes teevad otsuseid peavad lähtuma lapse vajadustest. Kõik, mis toimub lapse ümber, peab olema võimalikult loomulik ja valutu. Otsuse tegemine edaspidise kohta (kas bioloogiliste vanemate juurde tagasi või uus pere) peab olema motiveeritud ning kiire.
- Usaldus on oluline märksõna ja seda lapsendamise protsessi juures kõikide osapoolte vahel: laps, lastekodu, lapsendaja pere ja ametnik.
- Lapsendaja pere peab teadma, et probleemid ja tagasilöögid laste kasvatamisel on normaalne-oska neid märgata ja julge abi küsida!
- Peale lapse perekonda tulekut ei pea talle pakkuma kohe kõike (reise, üritusi, kingitusi), millest ta on ilma jäänud. Kõik tema ümber peab toimuma loomulikult ja rahulikult.
- Lapsendamise puhul on väga oluline lähedaste ja sõprade mõistmine ja toetus.
- Lapsendajal peab jätkuma piisavalt "lapsevanema naiivsust". Tuleb olla julge, avatud ja järjekindel.
- Pere peab olema hästi ettevalmistatud, et õpetada last, kuidas tulla toime erinevates olukordades, kui küsitakse tema päritolu kohta. Laps peab seda kuulma oma uelt perelt, mitte võõrastelt. Raske on koolitada kõiki lapsega kokkupuutuvaid inimesi: eakaaslast ja täiskasvanuid. Laps peab olema teadlik!
- Lapsele on parim, kui ta teab lapsendamise kohta- lapsendaja pere peab seda tegema õigel ajal ja oskuslikult. Raske on elada kogu elu väikeses riigis ja väikeses kohas teadmise, et laps saab sellest teada kõrvalistelt isikutelt. Rääkida lapsele tema päritolu kohta, on raskeim pool lapsendatud lapse kasvatamisel.
- Bioloogilistest peredest eraldatud laps on reeglina traumaatilise kogemusega. Väikelapsees ei oska ta sellest rääkida, kuid tahes tahtmata on need kogemused tema mällu talletunud ja nendest peab temaga rääkima. Kui seda ei tehta, võib see avalduda hiljem (eriti teismeeas) probleemina.

- Tõe mitterääkimine/varjamine põhjendustega: “see teeb lapsele haiget”, “ma lihtsalt ei oska rääkida”, “laps ise ei küsinud” on sama, mis valetamine ja tõe moonutamine. Lapsel on õigus teada oma elu kohta.
- Lapsele tuleb rääkida tema bioloogilistest vanematest “ilustatult” e. lapsele vastuvõetavalt. Ta peab teadma, et teda armastati (omal viisil teevad seda kõik lapse hooletusse jätnud vanemad) ja tuleb leida lapse jaoks vastuvõetav põhjendus nt. ema oli noor ja tal oli raske.
- Normaalse ja tervete suhete korral ei kohuta last teadmine, et tal on olemas ka bioloogiline pere. Laps teeb ise oma valikud selle järgi, kes temast hoolib ja kes teda armastab. Ausus ja avatus tekitavad usalduslikud suhted, mis on alus normaalseks kooseluks.
- Lapsendamise otsust peavad toetama lähedased pereliikmed, sest ka nemad saavad omale uue rolli- tädi, onu, vanaema, vanaisa...
- Lapse kasvatamine on vastutusrikas: nii bioloogilises perekonnas kui ka lapsendaja perekonnas.
- Lapsendamine on SUURIM HEATEGU!

Merle Karusoo (lavastaja ja näitejuht) arvamus

Meie praegused lastekodud õpetavad abitust. Lapsed saavad ruttu selgeks, et nad midagi ei pea, aga nende suhtes on kohustused riigil ja kõikidel, kes nendega tegelevad. Nad elavad paremini keskmisest eesti lapsest ja 80% neist hakkavad käima oma eellaste jälgedes. Nagu (meie praegune) vangla sünnitab vange, nii sünnitab lastekodu emasid, kes oma lapsed ilma peale jätavad. Sellepärast on teretulnud KÕIK muud vormid: lapsendamine, kasupere, ajutised hooldajad või mis iganes, ja teretulnud kõik aitajad: vanad, noored, üksikud inimesed, suurpered, vaesed, rikkad, õilsad ja omakasupüüdlid. Eluks ajaks või paariks kuuks. Ainsad tingimused: meie oludes peaks pere olema eestikeelne või suunama lapse eestikeelsesse lasteaeda ja kooli; neil ei tohi olla kriminaalset minevikku ega alkoholisõltuvust (mille hulka kuulub ka näiteks pereisa igapäevane õllepudel). Tasustada tuleks neid selle järgi, mida riigilt nõuab lapse üks lastekodukuu. Ei sentigi vähem. Kui mõni pere teebki sellest oma sissetulekuallika - väga hea! - laste kasvatamine ongi meie tähtsaim ülesanne.

Lastekodu peaks jääma laste jaoks, kes kuskil ei kohane. Seal peaks valitsema ühelt poolt väga range distsipliin, töö- ja õppimiskohustus; teiselt poolt peaks seal töötama kõrgharidusega inimesed, kelle peamine kohus ei ole mitte laste pesu pesta, vaid temaga tegeleda - aidata tal kohaneda, ennast mõista, õpetada igapäevaseid kohustusi. Need kodud peaksid asuma pigem maal, kus lapsed saaksid tegeleda loomadega, aiandusega, metsaga. Teiste sõnadega - Makarenko stiilis kommuun, mis ei tohi kunagi liiga suureks kasvada. Neile tuleks väiksest peale õpetada ameteid, mis igal ajal hinnas on: pottsepatööd, kõiksugust liiki käsitööd, iluaiandust. Kes saavad küllalt küpseks gümnaasiumihariduse jaoks ja arvavad, et võiksid jätkata kõrgkoolis, peaksid selle võimaluse muidugi saama tingimusel, et nad peavad kõrgkooli lõpuni arvestama, et jäävad märksa karmina distsipliini alla kui kodulapsed.

Sellised vanemad poisid, keda ma kohtasin Haibas, peaksid kasvama veel rangemate nõudmistega keskkonnas, lausa poolsõjaväelise distipliini all. Kõrghariduseks ei saa ükski neist valmis, kutsekool tuleks nende jaoks valida näiteks selline, kus õpetatakse keevitamist. See võimaldaks neil hiljem suunduda kuhu iganes maailmas, sest vajadus selle ameti järele ei kao. Näiteks mõned aastad tagasi oli Austraalia valmis kust iganes tulnud keevitajaid vastu võtma. Tingimusel, et nad töötavad kaks aastat neile ettenähtud kohas, saavad nad kodakondsuse ja loa elada Sidneys. Minu hinnangul võiks teatud alade meistrimehi müüa, nagu müüakse sportlasi ja ma usun, et varsti see hakkabki sündima - nii saab riik (või kool, või lastekodu) tagasi kasvandiku peale kulutatud raha.

Igal lapsel peab olema võimalus saada teavet oma tegeliku päritolu kohta. (Tänapäeval otsitakse üles isegi spermadoonorid!) Kui laps kasvab peres, on see pere otsustada, millal. Kui lastekodus, siis selleks ongi tarvis haritud inimesi nende ümber. Kui keegi on võimeline ümber kasvatama nende laste vanemaid, siis ainult lapsed ise. Selleks nad peavad teadma. Kas need vanemad tohivad külastada oma last kasuperes, on selle pere otsustada, aga kohtuda oma vanematega peab lapsel võimalus olema. Probleem on siin põhiliselt selles, et kui laps hakkab teadlikuks saama oma eluloost, siis alguses muutub see tema jaoks eneseõigustuse võimaluseks, ja enamasti ta kasutab selle ära. Kui teda paar sammu eneseavastamise teel edasi aidata, tuleb ta sellest välja. Selleks on vaja psühhoterapeutide abi. Kõige paremini aitab teda praegustes oludes kooliteater - õpetab suhtlema, teistega arvestama, teiste seisukohalt oma probleeme nägema. Vanemad, kes loobuvad oma lapsest, ei tohi seada tingimuseks, et laps kunagi neid tundma ei saa. Nad ei võta lapselt ära ju ainult ennast, vaid kogu omapoolse suguvõsa! See on kuritegu! Salastada võib seda teatud tingimustel kokkulepitud perioodiks, aga mitte igaveseks.

Mina seaksin muidugi tingimuseks, et kasu- ja hooldevanemad peaksid olema vähemalt keskharidusega inimesed, aga praegu ei saa seda veel teha, sest see võtaks võimaluse maal elavatel vanapaaridel kasvandikke võtta. Ma tean juhuseid: vanapaar maal, üks poiss oli hooldada, õppis peremehe kõrval puutööd, miskipärast ei lastud teda nende juurde jääda; heast perekonnast tütarlaps jättis lapse lastekodusse, ei lubanud ennast identifitseerida - ma ei tea, mis lapsest on saanud; üks pere kahe pojaga võttis kasupojaks kolmanda, kes ei teadnud, et ta on kasupoeg - teismelise eas hakkas ta käituma oma bioloogilise isa moodi, st. kriminoogeenselt, küllap sai kuskilt mujalt teada, et ta ei ole PÄRIS (Eesti oludes ei olegi võimalik midagi sellist lõpuni varjata - ja milleks?).

Meie kultuur peab hakkama harjuma sellega, et last ei kasvata bioloogilised vanemad. Eesti ajal oli see sage nähtus, et mõni suurpere lastest anti sugulaste kasvatada. Sellega tuleb hakata harjuma nagu üksikemadega, spermadoonoritega, võõras üsas kasvamisega jne. Praegu veel põhjustab see suuri psüühilisi kannatusi, seepärast on teemal tarvis rääkida, rääkida ja rääkida. Just salastatus teeb asjad halvaks.

ANALÜÜS LAPSENDAMISE OLUKORRA KOHTA EESTIS

Lapsendamine on kahtlemata midagi väga erilist, aga selles osas, et see on üks suur ime ja heategu. Samas on eriline kõik toimuv meie elus- iga päev tuleb teha valikuid, alati ei vasta kõik meie ootustele ja vahel saame haiget. Ka raske haiguse, lahutuse, õnnetuse või kellegi surma korral tuleb inimestel teha elus tõsiseid otsuseid, mis võivad tuua kaasa suuri muudatusi. Midagi ei juhtu, kui oskad märgata, mis toimub ja oskad õigel ajal abi küsida.

Vanemliku hoolitsuseta laste abistamine on üks osa riigi hoolitsusest. Kuigi asenduskodu muutub järjest lapsekesksemaks, peab olema see lapse jaoks ajutine koht elamiseks ja võimalusel tuleks ikkagi eelistada lapse kasvamist tema enda perekonnas. Kui see aga osutub võimatuks, siis tuleb eelistada lapsendamist, lapsele füüsilise eestkostja määramist või perekonnas hooldamist. Võrreldes asenduskoduga, on need asendushoolduse vormid lapsesõbralikumad, sest tegemist on perekonnaga, mitte perega sarnaste tingimustega.

Ajutiselt elab asenduskodudes 2006. aasta lõpu seisuga 1505 alla 18- aastast last. Paljude arvates on see arv lubamatult suur. Aastatega on vähenenud paigutuste arv asenduskodudesse ja suurenenud laste paigutamine tagasi bioloogilisse perekonda. Omavalitsustes ja maavalitsustes töötab 2006. aasta lõpu seisuga kokku 162 lastekaitsetöötajat, kellede arv iga aastaga kasvab. Osades omavalitsustes pole veel loodud lastekaitsetöötaja ametikohta või on see täitmata. Laste arv lapsendaja peredes on püsinud viimasel viiel aastal samal tasemel. Oluline vähenemine on toimunud hooldusperekonnas elavate laste arvu osas, samuti on langenud eestkostel olevate laste arv. Peresid, kes soovivad lapsendada, on piisavalt, kuid rohkem on vaja teha selgitustööd suuremate ja erivajadustega laste perekonda võtmiseks. Selles osas on perede jaoks kõige suurem küsitavus tugiteenuste kättesaadavus erivajadustega laste kasvatamisel- hariduse omandamine, erialaspetsialistide olemasolu, supervisioon, teraapia jne. Vanemliku hoolitsuseta lapse perekonda võtmisel peab olema väga selge pere motiiv, et tagada lapse edasine turvaline elu uues perekonnas. Veel pole kõigile üheselt selge, et lapsele otsitakse peret, mitte vastupidi.

Eelpool kirjeldatud olukorra kohta saab tuua mõned selgitused: lastega peredega töötavate inimeste arv on väike, asenduskodudes elavatest lastest on keskmiselt 1/3 raske või sügava puudega, perede ootused võõra lapse perekonda võtmisel on suured- tahetakse tervet ja alla 3-aastast last, asenduskodudes elavate laste vanematel on alles õigused ja puuduvad kohustused. Riigi poolt makstavate rahaliste toetustega ollakse enam-vähem rahul, eriti emapalga, koolitoidu ja töövihikute tasumise osas. Vähem ollakse rahul hooldusperedele makstava toetustega, mis võiks olla võrdne teadlaste poolt väljaarvutatud kulumudeliga (s.o. vastavalt vanusele 1870-3200 krooni kuus ühe lapse kohta). Samuti võiks kaasneda hooldusperele sotsiaalsed garantiid tulumaksu ja kolme- ning enamlapselise pere toetuste osas. Reeglina on hoolduspered keskmise sissetulekuga. Oluline, et peres elavat last saaks mitmekülgset arendada ja pere ei pea tegema suuremaid kulutusi, kui riiklik toetus seda ette näeb. Samuti pooldatakse professionaalsete

hooldusperede teket, kelle tööks ongi hooldusvanemaks olemine. Lapsendajatele makstav ühekordne toetus võib olla suurem, kuid ka tänane toetus on piisav. Lapsendatud laps võrdub bioloogilise lapsega ja see on pere teadlik valik ning enamused pered soovivad olla märkamatud ja teistega võrdsed.

Kui rahalised toetused on perede jaoks enamuse arvates piisavad, siis erinevate teenuste kättesaadavus kõigile lastega peredele on ebapiisav, rääkimata siis lapsendaja peredele pakutavatest teenustest. Eraldi lapsendaja peredele teenuseid ja toetusi (v.a. ühekordne lapsedamistoetus) pole. Lastega perede toetamine peab olema raha ja teenuste kombineeritud kogum. Teenuste osas on mõeldud eriala arstide, psühholoogi, psühhiaatri, logopeedi ja terapeudi vastuvõttu. Supervisiooni (jõu tekitamine) kasutamise võimalust ja individuaalõppe rakendamist erivajadusega lapsele koolis. Sideme katkemine bioloogilise vanemaga on lapse jaoks trauma, mis võib tekitada edaspidi probleeme. Seega lapsendamisele minevad lapsed kuuluvad riskigrupi ja vajavad ka eriväljaõppe saanud spetsialistide abi ja tuge. Lapsendatud laps küll võrdsustub bioloogilise lapsega, kuid bioloogilisel perel toimub lapsesaamise protsess tasapisi ja normaalses keskkonnas. Lapsendaja pere satub lapsevanema rolli "äkki" ja seetõttu võivad neil tekkida probleemid nagu näiteks lasteaia koha ja perearsti nimekirja saamine. Samuti järelnõustamine lapse kasvamisel, eriti puberteedieas, kui tekivad identiteediküsimused. Aasta-aastalt pakuvad omavalitsused kõikidele lastega peredele suuremaid võimalusi ja soodustusi. Nii lapsendaja pered, kui ka teised võtmeisikud on seisukohal, et lapsendamist ei tohiks seada kõrgemale teistest lastega seonduvatest olukordadest. Ühtemoodi oluline on iga lapse kasvatamine.

Lapsendamise puhul on aeg rääkida perede kvaliteedist. Peamine on toetada juba lapse lapsendanud peresid ja seeläbi luua võimalusi uute perede tekkimiseks. Siin on oluline kogu lapsendamise protsessi ja lapse perekonda mineku (e. üleminekuperiooni) täpse kirjelduse koostamine. Selgus, et maavalitsuste nõudmised ja ametnike tase on erinev, mis tekitab peredes segadust ja ebakindlust. PRIDE koolitusprogramm peab olema kohustuslik ja kättesaadav kõikidele lapsendajatele, samuti lapsendamisjärgne nõustamine ja tugiisiku olemasolu nii lapsendajale kui ka lapsele. Ühtemoodi põhjalik peab olema uuring lapsendaja kui ka lapsendamisele mineva lapse kohta, et vältida hilisemaid ebakõlasid, kui protsess on juba pöördumatu e. laps on lapsendatud. Lapsendajal peab jätkuma piisavalt "lapsevanema naiivsust" ja samas peab pere teadma, et otsus tehakse kogu eluks. Arvestada tuleb tõsiasja, et lapsed pole ei "kompvekid" ega ka "plasteliin". Paljudel lapsendajatel on eelnevalt oma bioloogilised lapsed ja siinkohal on väga oluline nende arvamus ja tunded, samuti kogu lähisugulaste suhtumine, sest ka nemad saavad uue rolli oma elus. Täna on järelvalve lapsendaja peredele soovituslik, kuid enamused vastanutest (k.a. lapsendaja pered) peavad seda väga oluliseks.

Informatsiooni kättesaadavus antud teema kohta on keskmiselt hea, kuid puudub üks kindel erapooletu ja usaldusväärne allikas. Kõige rohkem saadakse informatsiooni internetist. Siis maavalitsusest, sotsiaalministeeriumist

ja asenduskodust. Ja veel ajakirjandusest, teiselt lapsendajalt, naabrinaiselt jne. Enamus võtmeisikuid pidas lapsendamise temaatika laiemat tutvustamist väga oluliseks, kuna see toetab olemasolevaid perekondi ja innustab uute perekondade teket. Samas aitab see peredel teha olulisi otsuseid ja saada häid nõuandeid erinevates olukordades toimetulekuks. Siinkohal peab märkima, et jällegi rõhutati erapooletu sõltumatu organisatsiooni loomise vajalikkust, kes esindaks lapsendaja peresid, kuna nad ise seda teha ei saa või ei taha. Mõnede inimeste arvates pole lapsendamine uus "sähvatus" ja kõik kes tahavad, jõuavad selleni nagunii. On olemas lapse kasvatamist toetavaid väljaandeid, kuid lapsendamise teemaline erialane kirjandus puudub. Nimetada võib järgmisi väljaandeid: Inge Ojala raamat "Kas Sa võtad mind oma lapseks?" (2004.a.), Margit Pajo ja Viive Noor raamat "Minu Pildialbum" (1998a.) ja infovoldik lapsendamise kohta.

Viimase 10- aasta jooksul on inimesed muutunud avatumaks ja üldine suhtumine on sallivam. On tekkinud peresid, kes võtavad lisaks oma lastele perekonda võõraid lapsi, perede materiaalne olukord on parem, korraldatakse koolitusi, ametnikud on haritumad, enam ei või lapse sünniaega muuta ja reeglid on muutunud rangemaks ning lapse jaoks turvalisemaks. Muudatusi oodatakse koolituse, järelnõustamise, erialase kirjanduse, kogu protsessi ühtlustamise ja informatsiooni edastamise osas.

Lapsendaja perede jaoks üks raskemaid olukordi on lapsele lapsendamisest ja tema bioloogilistest vanematest ja sugulastest rääkimine. Kas seda teha? Millal seda teha? Ja kuidas seda teha? Keskmiselt 95% võtmeisikutest on seisukohal, et seda peab tegema. Ja võimalusel enne lapse kooli minekut või enne teismelise iga, kui tal puuduvad kompleksid ja ta ei häbene sellest rääkida. Ja siis, kui laps tunneb huvi pere asjade vastu: pere loomine, laste sünd, sugulased jne. Tõenäosus, et väikeses riigis tuleb asi mingeid kanaleid pidi välja, on suur. Teistelt (kui oma vanematelt) tõe kuulmine on kogemustele põhinedes lapse jaoks "katastroof". Samuti on lapsendaja pere jaoks koormav elada kogu elu pinge all, et äkki laps saab kusagilt teada: selline pinge mõjub kõikidele suhetele halvasti. Normaalse ja tervete suhete korral uues peres ei taha laps tagasi bioloogilise pere juurde. Samuti on lapse jaoks oluline teadmine oma vanemate ja sugulaste kohta. Lapsendaja saab rääkida lapsele tema eelnevast elust "ilustatult". Halbade ja negatiivsete olukordade selgitamine ei ole õigustatud. Lapsele saab öelda, et "Sinu vanemad olid noored, või et neil oli endal raske, aga nad siiski armastavad Sind". Tihti ei tea lapsendaja pere lapse vanemate ja õdede- vendade kohta eriti midagi ja ka nii saab lapsele olukorda selgitada. Kui aga lapse huvi oma bioloogilise pere kohta on erakordselt suur ja tekivad probleemid uues peres, siis peab lapsendaja pere analüüsima tekkinud olukorda, sest see võib olla märk sellest, et midagi on valesti tehtud. Alati tuleb õigel ajal olukorda hinnata ja osata ka nõu küsida.

Kõik, kes puutuvad lapsendajaga kogu protsessi jooksul kokku, peavad pidama lapsendamise saladust. Nii ametnikud, koolitusgrupi liikmed kui ka asenduskodu töötajad. Pere enda otsustada on millal ja kellele ta sellest räägib. Kõige vajalikum on sellest ehk rääkida perearstiga ja vahel ka kasvataja või õpetajaga. Ja loomulikult lähisugulastega. Lapsendajale on

kehtestatud teatud kriteeriumid: majanduslik olukord, vanus, tervislik seisund, kuritegeliku tausta puudumine jne. Olulised on inimese isiksuseomadused (empaatiavõime, pingetaluvus, paindlikkus jne.), tahe ja armastus lapse vastu. Ta peab olema igati küps ja psühholoogiliselt valmis seda sammu astuma. Abielupaari juures on tähtis mõlema valmisolek ja pere sisekliima. Õige ja parim motiiv lapsendamiseks on tahe aidata last, mitte leevendada oma üksildust või hoida enda juures abikaasat. Nii üksik naine kui ka mees võivad last lapsendada, kuid eelistada tuleb perekonda. Üksiku inimese otsused on vahel kindlamad ja nad on rohkem pühendunud. Probleemiks on aga terve peremudeli puudumine ja sotsiaalne kontroll peres. Nii ema kui ka isa roll perekonnas on hindamatu väärtusega ja seetõttu tuleb alati eelistada tervet perekonda. Kuigi täna elavad paljud paarid lihtsalt koos, tuleb ikkagi selles küsimuses eelistada abielu, kuna lapse jaoks on see kõige turvalisem. Vanusepiirang lapsendajale alates 25. eluaastast ja soovituslik vanus imiku lapsendamisel kuni 40 eluaastat on igati sobilik. Alati on võimalik teha erandeid. Miinimum vanusevahe võib olla 18 aastat ja maksimum 50 aastat. Täisealise lapse lapsendamise osas oldi võrdselt nii poolt kui ka vastu.

Teiste riikide olukorraga ei olnud võtmeisikud tuttavad. Oli üksikuid kogemusi. Enam hinnati arenguriikides elavate inimeste hoolivust teise inimese suhtes, sotsiaalsete garantiide olemasolu, tugiteenuste laia valikut, perede taustauuringute põhjalikkust ja järelvalve teostamist. Üldiselt kogu sotsiaalsüsteemi terviklikkust, eriti tööd lastega peredega. Samuti perede valmisolekut puuetega ja erinevatest rassidest laste lapsendamiseks.

Täna elab peredes keskmiselt 1200 lapsendatud last (v.a. peresisene lapsendamine). Kui me lisame sinna ka kõik täiskasvanud lapsendatud lapsed ja nende lähedased, siis lapsendamise teema puudutab Eestis paljusid inimesi ja on tähtis. Kuid mitte tähtsam teistest olulistest teemadest. Kindlasti ei ole eetilise tõsta ühte teistes kõrgemale. Ühtemoodi prioriteene peab olema kõik lastega seonduv. Tasapisi, kuid siiski tõusvas joones suureneb Eestis lastekaitsetöötajate arv. Lõpetuseks võib tõdeda, et kõik oleneb inimestest: nende haritusest, tahtest, ettevalmistusest ja inimlikkusest. Selleks üks hea näide: "Meeskohtunik pidi lapsendamise otsuse tegemise eel kuulama üle ka lapse. Selleks kutsus ta lapse oma kabinetti, võttis seljast oma ametirüü ja vestles rahulikult lapsega sellel teemal. Peale seda pani jälle selga oma ametirüü ja suundus kohtusaali tööd jätkama". Parim näide selle kohta, kuidas olla inimlik ja seada esikohale lapse vajadused.

Hetkeolukorra kirjelduse koostamisest selgus, et Eestis on vaja luua lapsendajate leidmiseks, koolitamiseks ja nõustamiseks organisatsioon/keskus, mille ülesandeks on toetada kõiki lapsendajaid- nii neid kellel laps juba peres kasvamas, kui ka neid kellel tekkinud esialgne soov lapsendamiseks. Organisatsiooni loomine saab toimuda lapsendaja perede poolt ja algatusrühm saab olla initsiaatoriks selle loomisel.

ALGATUSRÜHMA LIIKMED JA VÕTMEISIKUD

Algatusrühma liikmed:

1. Sigrid Petofer- projekti juht, omavalitsuse esindaja
2. Maie Salum- psühholoog, lapsendajate koolitaja
3. Hannes Tamjärv- ettevõtja
4. Signe Kaplan- sotsiaalministeeriumi esindaja
5. Sirje Reinsoo- ettevõtja
6. Andrus Reinsoo- ettevõtja
7. Lea Möll- omavalitsuse esindaja, lapsendajate koolitaja
8. Sven Jürgenson- presidendi välisnõunik
9. Heli Suvi- presidendi sisenõunik

Rootsi ja Soome riigi esindajad:

Rootsi: Karolina Jozic- Program Officer, Adoptionscentrum, Box 30073, Stockholm, 10425 SWEDEN

Tfn. +46 8 587 499 14, fax. +46 8 587 499 99, e-mail:

karolina.jozic@adoptionscentrum.se, website: www.adoptionscentrum.se

Soome: Sanna Schultz- Helsingi linna sotsiaalosakond

sanna.schultz@hel.fi, <http://www.stm.fi/Resource.phx/julkt/Julkaisu.htx>

Võtmeiskud:

1. Maavalitsuste lastekaitse- ja /või sotsiaaltöötajad (12).
2. Lastekaitseorganisatsioonide esindajad (8 in).
3. Rahvastikuminstri büroo esindaja (1).
4. Harjumaa omavalitsuste ja Tallinna linnaosade esindajad (10).
5. Eesti Maaomavalitsuste Liidu esindaja (1).
6. Eesti Linnade Liidu esindaja (1).
7. Lastehaigla sotsiaaltöötaja (1 in).
8. Lapsendajad (9 peret).
9. Eesti Laste- ja Noortekodude Ühenduse esindajad (3).
10. Kohtu esindajad. (2)
11. Kool (1).
12. Psühhiaater (1).

Eesti Linnade Liit (33 linna): Ahtri 8, III korrus, 5078 TALLINN

Ille Allsaar- nõunik, 694 3416, ille@ell.ee

Eesti Maaomavalitsuste Liit (156 liiget): Tatari tn. 23/25, 10116 TALLINN

Taimi Saarma- haridus- ja sotsiaalnõunik, 6311993, taimi.saarma@emovl.ee

Rahvastikuministri büroo: Rahukohtu 1, 15161 TALLINN
Mari Loorens-Timmo- nõunik, 693 52 62, 51 17 221, mari.loorens-timmo@riigikantselei.ee,

Liikumine Eesti Lapse Eest: Tõnismägi 8a, 10119 TALLINN
Marina Maran, 5243119, eleliikumine@hotmail.ee

Laste ja Noorte Kriisiprogramm: Toompuiestee 13-3, 10142 TALLINN
Maire Riis, 50 69 658, 631 1861, info@lastekriis.ee

Dharma SA: Narva mnt.7, 10117 TALLINN
Malle Eenmaa- tegevjuht, 661 6111, dharma@dharma.ee

Eesti Lastefond SA: Lai 31/Suurtüki 1, 10133 HARJUMAA
Sirje Grossmann-Loot, juhataja, 641 1188, info@elf.ee,

MTÜ Eesti Kasuperede Liit: Anders Siplane- tegevjuht, 55 14 824,
siplane@tlu.ee

Eesti Lastevanemate Liit: Enn Kirsman- juhatusesimees, 51 63 476,
enn.kirsman@laps.ee,

Heateo SA: Pikk 11, 10123 TALLINN
Artur Taevere- juhataja, 51 62 942 (artur@heategu.ee), 630 9636,
info@heategu.ee,

Eesti Lastekaitse Liit: Endla 6-18, 10142 TALLINN
Priit Sutt- nõukogu liige, 44 40094, 556 76 191, lastek@uninet.ee,
priitsutt@hotmail.ee

Tallinna Lastekodu Imikute ja Puuetega Laste Keskus: Sõpruse pst. 248,
13412 TALLINN
Elo-Anne Kalev- juhataja, 652 4694, elo.kalev@tallinnalastekodu.ee

Haiba Lastekodu: Haiba küla, Kernu vald, 76301 HARJUMAA
Sirje Just- juhataja, 6790351, lastekodu@kernu.ee

Tartu Väikelastekodu Käopesa: Jaama 72, 50605 TARTUMAA
Tiiu Reek- juhataja, 74 05 400, 55 13 266, tiireek@hotmail.ee

SA Tallinna Lastehaigla: Tervise 28, 13419 TALLINN
Marika Vatman- sotsiaaltöötaja, 697 7209, 697 7113, admin@lastehaigla.ee

Tallinna Lastehaigla SA Kesklinna Lastepolikliinik: Ravi tn. 27, 10138
Lea Kalvo- lastepsühhaater, 620 7322, lea.kalvo@hotmail.ee

Harju Maakohus: Kentmanni 13, 15034 TALLINN
Kai Härmand- kohtunik, kai.harmand@just.ee

Harju Maakohus: Kentmanni 13, 15034 TALLINN
Epp Haabsaar- kohtunik, 620 0007, epp.haabsaar@just.ee

Tallinna Linnavalitsus: Narva mnt. 11d, 10151 TALLINN
Lea Möll- lastekaitse spetsialist, 645 7806, lea.moll@tallinnlv.ee

Ruila Põhikool: Ruila küla, Kernu vald, 76302 HARJUMAA
Tiia Rosenberg- direktor, 607 8736, ruilapk@hot.ee

HARJU MV: Rooskrantsi 12, 15077 TALLINN
Kalev Pahla- osakonna juhataja, 611 8543, kalev.pahla@mv.harju.ee
Keila linn: Keskväljak 11, Keila linn, 76608 HARJUMAA
Pii Peterson- lastekaitse spetsialist, 679 1573, 566 77 784,
pii.peterson@keila.ee

Anija vald: Kreuzwaldi 2, Kehra, 74306 HARJUMAA
Helle Söönurm- lastekaitse spetsialist, 608 4273, 564 84 041,
helle.soonurm@anija.ee

Saue vald: Veskitammi 4, Laagri, 76401 HARJUMAA
Liivi Lents- lastekaitse spetsialist, 654 1144, 5362560, liivi.lents@sauevald.ee

Viimsi vald: Nelgi tee 1, Viimsi, 74001 HARJUMAA
Sirje Kauts- lastekaitsetöötaja, 6066825, kauts@viimsivv.ee

Paldiski linn: Sadama 9, Paldiski linn, 76806, HARJUMAA
Jaanus Saat- lastekaitsetöötaja, 674 1240, jaanus.saat@paldiski.ee

Kose vald: Hariduse 1, Kose, 75101 HARJUMAA
Merike Pihla- lastekaitse spetsialist, 633 9305, 51 18 774, merike@kose.ee

Harku vald: Ranna tee 1, Tabasalu, 76901 HARJUMAA
Helve Keel- Isatekaitse spetsialist, 51 54 807, 600 3868, keel@harku.ee

Kernu vald: Haiba küla, Kernu vald, 76301 HARJUMAA
Merike Lepik: sotsiaalnõunik, 6083575, merike@kernu.ee

Kristiine Linnaosa Valitsus: Tulika tn. 33b, 10615 TALLINN
Reet Laos- lastekaitse spetsialist, 645 7145, Reet.Laos@tallinnlv.ee

Järva Maavalitsus: Rütli 25, 72713 Paide, JÄRVAMAA
Juhan Sikk- lastekaitse peaspetsialist, 38 59606, juhan.sikk@jarvamv.ee

Viljandi Maavalitsus: Vabaduse plats 2, Viljandi, 71020 VILJANDIMAA
Margit Pajo- lastekaitse peaspetsialist, 43 30515, 55 59 4094,
margit.pajo@viljandimaa.ee

Pärnu Maavalitsus: Akadeemia tn. 2, Pärnu, 80088 PÄRNUMAA
Anne Rand- isiku- ja perekaitse spetsialist, 44 79 712,
anne.rand@mv.parnu.ee

Lääne Maavalitsus: Lahe 8, Haapsalu, 90503 LÄÄNEMAA
Kaasi Almers- lastekaitse peaspetsialist, 47 25678, Merike.Juhanson@lvmv.ee

Tartu Maavalitsus: Riia 15, Tartu, 51010 TARTUMAA
Tiina Kivirüüt- lastekaitse peaspetsialist, 73 05296, tiina.kivirytt@tartumaa.ee

Põlva Maavalitsus: Kesk 20, Põlva, 63308 PÕLVAMAA
Elle Vidder- lastekaitse spetsialist, 79 98934, elle.vidder@polvamaa.ee

Valga Maavalitsus: Kesk 12, Valga, 68203 VALGAMAA
Jaanika Käst: lastekaitse spetsialist, 76 66 172, Jaanika.Kast@valgamv.ee

Ida- Viru Maavalitsus: Keskväljaku 1, Jõhvi, 41594 IDA-VIRUMAA
Merike Peri- osakonna juhataja, 33 21206, 50 63 473, Merike.Peri@ivmv.ee

Saare Maavalitsus: Lossi 1, Kuressaare, 93816 SAAREMAA
Helle-Mall Kruusement, 45 20533, helle@saare.ee

Hiiu Maavalitsus: Leigri väljak 5, Kärdla, 92401 HIIUMAA
Annely Tikerpuu-Kattel- osakonna juhataja asetäitja, 46 36062, 51 611 95,
annely.t.kattel@mv.hiiumaa.ee

Lääne- Viru Maavalitsus: Kreutzwaldi 5, Rakvere, 44314 LÄÄNE-VIRUMAA
Helbe Jaanimägi- lastekaitse peaspetsialist, 32 58043, helbe.jaanimagi@l-
virumv.ee

VÄLJAVÕTTED SEADUSTEST

Tsiviilkohtumenetluse seadus

4. jagu. Lapsendamine

§ 564. Lapsendamise avaldus

(1) Kohus otsustab lapsendamise üksnes lapsendamist sooviva isiku avalduse alusel.

(2) Avalduses märgitakse isiku nimi, keda soovitakse lapsendada, tema sünniaasta, -kuu ja -päev, samuti teadaolevad andmed tema vanemate kohta. Kui avaldaja tahab muuta lapse nime, peab ta seda avalduses märkima.

(3) Avaldaja märgib avalduses oma sünniaasta, -kuu ja -päeva, samuti asjaolud, mis kinnitavad, et ta on suuteline last kasvatama, tema eest hoolitsema ja teda ülal pidama.

(4) Kui avaldaja on abielus, lisab ta avaldusele abikaasa kirjaliku nõusoleku lapsendamiseks, välja arvatud juhul, kui abikaasa nõusolek ei ole lapsendamiseks seaduse kohaselt vajalik.

§ 565. Avaldaja ärakuulamine

Kohus kuulab lapsendamise asjas isiklikult ära avaldaja, välja arvatud juhul, kui avaldaja ei saa mõjuval põhjusel kohtusse ilmuda.

§ 566. Lapse ärakuulamine

(1) Kohus kuulab lapsendamise asjas nii lapsendamise kui ka võimalikus nime muutmise osas vähemalt seitsmeaastase lapse isiklikult ära, kui lapse soovid, suhted või tahe omavad asja lahendamisel tähendust või kui see on ilmselt vajalik asjaolude selgitamiseks.

(2) Lapse ärakuulamisel tuleb teda menetluse esemest ja võimalikust tulemusest teavitada, kui sellega ei kaasne ilmselt kahjulikke tagajärgi lapse arengule või kasvatusele. Lapsele tuleb anda võimalus oma seisukoha avaldamiseks.

(3) Käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 nimetatud juhul võib kohus lapse ärakuulamisest loobuda üksnes mõjuval põhjusel.

§ 567. Maavanema ja Sotsiaalministeeriumi arvamus

(1) Kohus teeb lapsendamise otsustamiseks vajalike andmete kogumiseks ja kohtule esitamiseks korralduse lapse elukohajärgsele maavanemale.

(2) Maavanem esitab kohtule andmed avaldaja tervise, varalise seisundi ja eluaseme kohta ning arvamuse selle kohta, kas avaldaja on suuteline last kasvatama, tema eest hoolitsema ja teda ülal pidama.

(3) Kui avaldaja elukoht on välisriigis, on käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud ülesanded maavanema asemel Sotsiaalministeeriumil.

§ 568. Lapsendamise määrus

(1) Lapsendamise määrukses märgitakse lapsendatu nimi ja tema teised registrisse kantavad isikuandmed, tema ees- ja perekonnanime muutmisel uus ees- ja perekonnanimi, samuti lapsendaja nimi ja tema teised registrisse kantavad isikuandmed ning lapsendamise õiguslik alus. Määrukses nimetatakse, kui vanema nõusolekut lapsendamiseks ei ole vaja.

(2) Lapsendamise määrus jõustub kättetoimetamisega lapsendajale. Määruse peale ei saa esitada määruskaebust ega seda muuta.

(3) Kohus saadab lapsendamise määruuse ärakirja pärast jõustumist perekonnaseisuasutusele. Määrus on aluseks muudatuste tegemiseks lapsendatu sünniakti.

(4) Avalduse rahuldamata jätmise määruuse peale võib avaldaja esitada määruskaebuse.

§ 569. Lapsendamise kehtetuks tunnistamine

(1) Lapsendamise kehtetuks tunnistamise menetluses kuulab kohus ära maavanema, kui lapsendaja elukoht on välisriigis, siis Sotsiaalministeeriumi. Võimaluse korral kuulatakse ära ka lapsendaja.

(2) Kohus määrab lapsendamise kehtetuks tunnistamise menetluses lapsendatule esindaja.

(3) Lapsendamise kehtetuks tunnistamise määrus jõustub ja kuulub täitmisele, kui selle peale ei saa enam esitada määruskaebust.

Perekonnaseadus (10. peatükk Lapsendamine)

10. peatükk. Lapsendamine

§ 73. Lapsendamise sisu

(1) Lapsendamine tekitab lapsendaja ja lapsendatu vahel vanema ja lapse vahelised õigused ja kohustused.

(2) Lapsendamine on tähtajatu ega saa olla seotud tingimusega.

§ 74. Lapsendatav

(1) Lapsendada võib last üksnes lapse huvides.

(2) Täisealist isikut ei või lapsendada.

§ 75. Lapsendaja

(1) Lapsendajaks võib olla vähemalt 25-aastane isik, kes on suuteline lapsendatavat kasvatama, tema eest hoolitsema ja teda ülal pidama. Kohus võib lubada lapsendajaks olla ka nooremal täisealisel isikul.

(2) Lapsendaja ei või olla isik:

1) kellelt vanema õigused on ära võetud või kellelt laps on ära võetud vanema õigusi ära võtmata;

2) kes on kõrvaldatud eestkostja kohustuste täitmisest seetõttu, et ta neid kohustusi nõuetekohaselt ei täitnud;

3) kes on piiratud teovõimega.

(3) Sama last võivad lapsendada ainult omavahel abielus olevad isikud.

[RT I 2002, 53, 336 – jõust. 1. 07. 2002]

§ 76. Lapsendamise otsustamine

(1) Lapsendamise otsustab kohus lapsendada sooviva isiku avalduse alusel. Lapsendamise otsustamisel kaasab kohus protsessi eestkostetasutuse arvamuse andmiseks.

(2) Lapsendamise otsustamiseks vajalikud andmed kogub ja valmistab ette eestkostetasutus kohtu korraldusel.

§ 77. Lapsendamise saladus

(1) Isik, kes teab lapsendamisest, peab hoidma lapsendamise saladust.

(2) Lapsendamise saladuse hoidmist rikkunud isik kannab vastutust seaduses sätestatud alustel.

(3) Lapsendamise andmete väljastamise kord kehtestatakse õigusaktiga.

§ 78. Vanemate nõusolek

(1) Last võib lapsendada vanemate kirjalikul nõusolekul. Vanem võib anda eestkostetasutusele nõusoleku lapsendamiseks ka siis, kui lapsendaja isik ei ole teada.

(2) Vanemad võivad lapsendamiseks antud nõusolekust loobuda lapsendamise otsustamiseni.

(3) Last võib lapsendada vanemate nõusolekuta, kui neilt on vanema õigused ära võetud.

[RT I 2002, 53, 336 – jõust. 1. 07. 2002]

§ 79. Lapse nõusolek

(1) Vähemalt 10-aastast last võib lapsendada tema nõusolekul. Arvestada tuleb ka noorema kui 10-aastase lapse soovi, kui lapse arengutase seda võimaldab.

(2) Last võib lapsendada tema nõusolekuta, kui laps enne lapsendamist elas lapsendaja perekonnas ega tea, et lapsendaja ei ole tema vanem.

§ 80. Lapsendaja abikaasa nõusolek

(1) Abielus olev isik võib lapsendada üksnes abikaasa kirjalikul nõusolekul.

(2) Teise abikaasa nõusolekuta võib lapsendada, kui abikaasade abielusuhted on lõppenud ja nad elavad lahus.

[RT I 2002, 53, 336 – jõust. 1. 07. 2002]

§ 81. Eestkostja nõusolek

Eestkoste all olevat last võib lapsendada üksnes eestkostja kirjalikul nõusolekul.

§ 82. Lapsendamine isiku poolt, kes ei ela Eestis

Isik, kes ei ela Eestis, võib Eestis elava Eesti kodaniku lapsendada üksnes sotsiaalministri nõusolekul.

§ 83. Lapsendamise otsus

(1) Laps loetakse lapsendatuks lapsendamise kohtuotsuse jõustumise päevast.

(2) Lapsendamisotsuse tegemisel otsustab kohus lapsendatava ees- ja perekonnanime muutmise (§ 85).

(3) Lapsendamise kohtuotsuse ära kirja saadab kohus ühe kuu jooksul kohtuotsuse jõustumisest perekonnaseisuasutusele, kus lapse sünniakt asub.

§ 84. Lapsendaja kandmine sünniakti

Lapsendaja kantakse vanemana lapsendatava sünniakti.

§ 85 [Kehtetu – RT I 2005, 1, 1 – jõust. 31. 03. 2005]

§ 86. Lapsendamise õiguslikud tagajärjed

(1) Lapsendatu ja tema alanejad sugulased loetakse lapsendajate ja nende sugulaste suhtes, samuti lapsendajad ja nende sugulased lapsendatu ja tema alanejate sugulaste suhtes võrdseks sugulastega isiklike ning varaliste õiguste ja kohustuste osas.

(2) Lapsendatu kaotab isiklikud ja varalised õigused ning vabaneb kohustustest oma vanema ja tema sugulaste suhtes.

(3) Vanem kaotab isiklikud ja varalised õigused ning vabaneb kohustustest oma lapse suhtes, keda lapsendati, samuti lapsendatu alanejate sugulaste suhtes.

(4) Kui lapse lapsendab mees ja lapsel on ema, kes jääb lapse emaks, või kui lapse lapsendab naine ja lapsel on isa, kes jääb lapse isaks, säilivad lapse ja selle vanema ning tema sugulaste vahelised õigused ja kohustused.

§ 87. Lapsendamise kehtetuks tunnistamine ja vanema õiguste äravõtmine

(1) Kohus võib lapsendamise kehtetuks tunnistada üksnes siis, kui ilmneb, et on rikutud käesoleva seaduse § -des 74-76 ja 78-82 sätestatud tingimusi, samuti kui lapsendamine oli näilik.

(2) Kohus võib lapsendajalt ära võtta vanema õigused käesoleva seaduse § -s 54 sätestatud alustel või lapse lapsendajalt ära võtta vanema õiguste äravõtmiseta käesoleva seaduse § -s 53 sätestatud alustel.

(3) Lapsendamise kehtetuks tunnistamisel, lapsendajalt vanema õiguste äravõtmisel ja lapse äravõtmisel lapsendajalt vanema õiguste äravõtmiseta kaasab kohus protsessi eestkostetasutuse arvamuse andmiseks.

§ 88. Lapsendamist vaidlustavad isikud

(1) Lapsendamise kehtetuks tunnistamist võivad nõuda isikud, kelle õigusi lapsendamisega rikuti, samuti eestkostetasutus.

(2) Kui lapsendamine toimus vanema või eestkostja seaduses ettenähtud nõusolekuta, võib selle alusel lapsendamise kehtetuks tunnistamist nõuda ainult see isik, kelle nõusolekuta lapsendamine on toimunud.

(3) Lapsendajalt vanema õiguste äravõtmist või lapse äravõtmist vanema õiguste äravõtmiseta võib nõuda lapse vanem, kelle vanema õigused lapsendamisel säilisid, samuti teine lapsendaja või eestkostetasutus.

§ 89. Täisealiseks saanud lapsendatu lapsendamise kehtetuks tunnistamine

Täisealiseks saanud lapsendatu lapsendamist võib kehtetuks tunnistada käesoleva seaduse § -s 87 sätestatud alustel ja üksnes lapsendatu nõudel ning tingimusel, et lapsendamise kehtetuks tunnistamisega on nõus tema vanemad ja lapsendajad.

§ 90. Lapsendamise kehtetuks tunnistamise tagajärjed

(1) Kehtetuks tunnistatud lapsendamine on kehtetu algusest peale.

(2) Lapsendamise kehtetuks tunnistamisel loetakse, et käesoleva seaduse § 86 2. ja 3. lõikes nimetatud isiklikud ja varalised õigused ja kohustused ei ole lõppenud.

(3) Lapsendamise kehtetuks tunnistamise kohtuotsuse ära kirja saadab kohus 10 päeva jooksul kohtuotsuse jõustumisest perekonnaseisuasutusele, kus asub lapse sünniakt.

§ 91. Lapsendajalt vanema õiguste äravõtmise tagajärjed

(1) Lapsendaja, kellelt on ära võetud vanema õigused, kaotab lapse suhtes kõik õigused. Vanema õiguste äravõtmine lapsendajalt ei vabasta teda lapse ülalpidamiskohustusest, välja arvatud juhul, kui taastatakse lapse ja tema vanema vahelised õigused ja kohustused.

(2) Lapsendajalt vanema õiguste äravõtmisel võetakse temalt laps ära.

(3) Lapsendajalt vanema õiguste äravõtmisel otsustab kohus vanema soovil, kas taastada lapse ja vanema vahelised õigused ja kohustused ning kas anda laps vanema kasvatada, arvestades vähemalt 10-aastase lapse soovi. Arvestada tuleb ka noorema kui 10-aastase lapse soovi, kui lapse arengutase seda võimaldab.

(4) Kui vanema õigusi ei taastata, korraldab lapse elu eestkostetasutus.

(5) [Kehtetu – RT I 2005, 1, 1 – jõust. 31. 03. 2005]

(6) Lapsendajalt vanema õiguste äravõtmise kohtuotsuse ära kirja saadab kohus 10 päeva jooksul kohtuotsuse jõustumisest perekonnaseisuasutusele, kus asub lapse sünniakt.

(7) Lapsendajalt äravõetud vanema õigusi ei taastata.

Riiklike peretoetuste seadus

§3. Peretoetuste liigid

(1) Igakuiselt makstavad peretoetused on:

- 1) lapsetoetus;
- 2) lapsehooldustasu;
- 3) üksikvanema lapse toetus;
- 4) ajateenija lapse toetus;
- 5) eestkostel või perekonnas hooldamisel oleva lapse toetus;

6) seitsme- ja enamalapselise pere vanema toetus.

(2) Ühekordselt makstavad peretoetused on:

- 1) sünnitoetus;
- 2) lapsendamistoetus;
- 3) elluastumistoetus.

(3) Kord kvartalis makstav peretoetus on kolme- ja enamalapselise pere ning kolmikuid kasvatava pere toetus.

(4) Kord aastas makstav peretoetus on koolitoetus.

(5) Kui isikul on õigus saada mitut liiki peretoetusi, määratakse ja makstakse neid toetusi samaaegselt.

[[RT I 2005, 9, 34](#) – jõust. 9. 02. 2005]

§11. Lapsendamistoetus

[Lõike 1 sõnastus kuni 31. 07. 2006]

(1) Lapsendamistoetusele on õigus Eestis alaliselt või tähtajalise elamisloaga elaval lapsendajal, kellest lapsendatav laps ei põlvne ja kes ei ole selle lapse võõrasvanem, kui varem ei ole sellele perele sama lapse kohta sünnitoetust makstud.

[Lõike 1 sõnastus alates 1. 08. 2006]

(1) Lapsendamistoetusele on õigus Eestis alaliselt või tähtajalise elamisloaga või tähtajalise elamisõiguse alusel elaval lapsendajal, kellest lapsendatav laps ei põlvne ja kes ei ole selle lapse võõrasvanem, kui varem ei ole sellele perele sama lapse kohta sünnitoetust makstud.

(2) Lapsendamistoetust makstakse 5000 krooni iga lapsendatud lapse kohta.

[[RT I 2006, 26, 191](#) – jõust. 1. 08. 2006]

Eesti Vabariigi Lastekaitse seadus

§ 29. Õigus saada teavet puuduva vanema kohta

Lapsel on õigus saada teavet puuduva vanema kohta, kui see ei kahjusta lapse heaolu ja arengut või lapsendamissaladust.

§ 66. Lapsendamine

(1) Lapsendamine toimub perekonnaseaduses ettenähtud korras kooskõlas käesoleva seaduse põhimõtetega.

(2) Lapsendamine teise riiki toimub eelkõige juhul, kui lapse eest ei ole võimalik vajalikul määral hoolitseda Eesti Vabariigis